

Samen één klas !

Coöperatieve werkvormen &
klassenklimaat

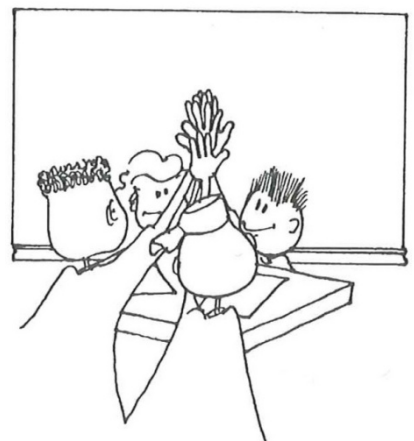
Student : Bram Plomp

Studentnummer : 2205927

Email: 277052@student.fontys.nl

Opleidingslocatie : Bergen op Zoom

Begeleider: Dhr. P. Koppejan

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Aanleiding en probleemstelling	5
Onderzoeksvraag	6
Deelvragen	7
2. Theoretisch kader	8
<i>2.1 Coöperatief leren</i>	8
2.1.1 Coöperatieve werkvormen	9
2.1.2 Rol van de leerkracht tijdens coöperatief leren	11
2.1.3 Voor- en nadelen coöperatief leren	12
<i>2.2 Pedagogisch klimaat</i>	14
<i>2.3 Ecologisch model</i>	16
3. Onderzoeksmethodologie	17
<i>3.1 Doel van het onderzoek</i>	17
<i>3.2 Onderzoeksparadigma</i>	17
<i>3.3 Onderzoeksstrategie</i>	17
<i>3.4 Profijtgroep en respondenten</i>	18
<i>3.5 Onderzoeksmethoden en onderzoeksinstrumenten</i>	18
<i>3.6 Data-analyse</i>	19
<i>3.7 Ethiek</i>	19
<i>3.8 Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie</i>	20
4. Data-analyse en resultaten	21
<i>4.1 Klimaatschaal</i>	21
4.1.1 Conclusie klimaatschaal	26
<i>4.2 Sociogram</i>	27
4.1.1 Conclusie sociogram	28
<i>4.3 Observatielijst</i>	28
<i>4.4 Conclusie data-analyse</i>	29

5. Conclusie en waardering onderzoek	30
5.1 Beantwoording van de onderzoeksvraag	30
5.2 Bijdrage van het onderzoek aan kennisontwikkeling	31
5.3 Bijdrage van het onderzoek aan de professionele context	31
5.4 Kritische reflectie op de methodologie	32
5.5 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	32
 6. Reflectie	 34
6.1 Vanuit de overtuiging	34
6.2 Manier van leren	35
6.3 Bijdrage ontwikkeling competenties	35
6.4 De opbrengst	36
 Literatuurlijst	 37
 Bijlagen	
Bijlage 1: Taakrollen TOM	39
Bijlage 2: Pedagogisch protocol	41
Bijlage 3: Observatielijst	48
Bijlage 4: Uitwerking Klimaatschaal	49
Bijlage 5: Sociogram	62

Samenvatting

Gedurende het schooljaar heb ik gemerkt dat de leerlingen uit de profijtgroep een zwakke sociale competentie hebben ontwikkelt. Dat zie ik aan het gebrek aan inlevingsvermogen, omgang met diversiteit en een slechte luisterhouding. Aangezien ik werk vanuit de overtuiging dat men voor elkaar klaar dient te staan is het onderzoek gericht op het werken met coöperatieve werkvormen bij het vak rekenen. Door coöperatieve werkvormen wordt geprobeerd om het klassenklimaat van de profijtgroep positief te veranderen. Coöperatief leren zorgt ervoor dat leerlingen leren klaarstaan voor elkaar, door vanuit verschillende perspectieven naar een situatie te kijken waardoor zij sociaal competent worden. Zoals leren omgaan met diversiteit, inlevingsvermogen en leren luisteren naar elkaar.

Het onderzoek is gericht op de inzet van coöperatieve werkvormen bij het vak rekenen en de invloed hiervan op het klassenklimaat en mijn leerkrachtgedrag. Om te meten of er verandering heeft plaatsgevonden op het gebied van het klassenklimaat is er gebruik gemaakt van de klimaatschaal (Donkers, 2008), sociogram en door middel van observaties.

Uit het praktijkgericht onderzoek blijkt, dat het werken met coöperatieve werkvormen de leerlingen uitgedaagd en aanzet tot actief en constructief leren, interactie tussen leerlingen plaatsvindt, het verschillen benut tussen leerlingen om van elkaar te leren. Dit alles leidt tot een positief klassenklimaat (Förre, 2000) waardoor de leerkracht een begeleidende rol krijgt en zo ook bijdrage kan leveren aan het positieve klassenklimaat.

Tijdens het onderzoek is gebleken dat de omgeving invloed heeft op het positieve klassenklimaat. Het vervolgonderzoek zou gericht moeten zijn op de manier waarop de communicatie met betrekking tot ‘probleemgroepen’ van invloed is op het klassenklimaat. Of er zou een langere periode gewerkt moeten worden met coöperatieve werkvormen om te kijken of de leerlingen in staat zijn om de zeer gestructureerde en korte werkvormen om te vormen tot minder gestructureerde projecten, waardoor de basissamenwerkingsvaardigheden uitgebouwd kunnen worden naar voortgezette of gevorderde samenwerkingsvaardigheden.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

Voor de opleiding ‘Master Special Educational Needs’(M SEN) voer ik een praktijkgericht onderzoek uit in groep vijf van een middelgrote reguliere dorpsbasisschool, waar ik inmiddels zes jaar werkzaam ben. De betreffende profijtgroep bestaat uit vijftientig leerlingen, waarvan twee derde deel jongens.

Gezien de ontwikkelingen op passend onderwijs hebben de reguliere basisscholen een zorgplicht. Scholen dienen een passende onderwijsplek te bieden aan alle leerlingen. Dat kan op de school zelf of een school uit het samenwerkingsverband. Voor de school en mij als leerkracht betekent dit dat er steeds meer leerlingen, uit de omgeving, met specifieke onderwijsbehoeften op school komen/blijven (sociaal model). In de visie van de school wordt benoemd dat goede onderlinge contacten zorgen voor sociale verbondenheid en wordt een profiel geschetst van hoe de school ziet hoe een leerling de school verlaat, namelijk dat hij in hoge mate zelfstandig kan functioneren, in staat is om probleemoplossend te denken en te handelen en in staat is verantwoordelijkheid te dragen voor eigen gedrag. Bovendien zijn deze leerlingen sociaalvaardig en weerbaar.

Zelf herken ik me in het verhaal van passend onderwijs. Ik ben een sociaal persoon die waarde hecht aan klaarstaan voor elkaar daar waar mogelijk, mijn visie. Daarnaast vind ik het belangrijk om één groep te creëren, waarin iedereen zich veilig voelt om zich optimaal te kunnen ontwikkelen, mijn missie. Mijn visie en missie heb ik omgeschreven in mijn Professioneel Ontwikkelings Plan (Plomp, 2012). Om dit te kunnen creëren en om van het passend onderwijs een succes te maken is het van belang om de leerlingen bewust te maken van verschillen en overeenkomsten onderling om zo om te leren gaan met diversiteit.

Gezien de huidige ontwikkelingen, de visie van de school en mijn persoonlijke opvatting wil ik mezelf specialiseren in het samenwerkend leren bij het vak rekenen. Het samenwerkend leren heb ik tot op heden voornamelijk intuïtief toegepast. Ik wil in dit onderzoek mijn intuïtief handelen theoretisch onderbouwen met als doel mijn handelen effectiever te maken bij mogelijke knelpunten in samenwerkingsactiviteiten. De aanleiding voor dit onderzoek is dat ik als leerkracht weinig groepsgevoel in de profijtgroep ervaar. Ik ben van mening dat wanneer ik als leerkracht samenwerkend leren bewust begeleid dit het pedagogisch klimaat en het sociale gedrag ten goede zal komen (Van Vught, 2005). Vanuit de theorie (Berting, 2006 & Onderwijsraad, 2006) blijkt dat leerlingen in groep vijf nog onvoldoende kennis en

vaardigheden hebben om te kunnen samenwerken, zo ook in de profijtgroep. Tevens wordt er aangegeven dat samenwerken in de huidige maatschappij complex is vanwege invloeden vanuit de omgeving en media. De complexiteit is een aspect waar ik als leerkracht rekening mee zal houden. Aangezien coöperatief leren een antwoord is op de diversiteit in onze samenleving (Van Vught, 2005) wil ik gebruik gaan maken van coöperatieve werkvormen. Coöperatieve werkvormen hebben een inhoudelijk doel en een doel gericht op samenwerken middels samenwerkingsvaardigheden (Förre, 2000). Door als leerkracht samenwerkingsvaardigheden regelmatig te oefenen en positief te waarderen zullen leerlingen deze vaardigheden zich eigen maken (Förre, 2000). Door dit proces met plezier te laten ervaren zullen de leerlingen leren naar elkaar te luisteren, elkaar te helpen, elkaar te stimuleren en elkaars inbreng te accepteren. Dat is mijn streven. Ik kies ervoor om de coöperatieve werkvormen toe te passen bij het vak rekenen, daar dit in de dagelijkse lesstructuur is opgenomen en ik dus gestructureerd kan werken aan deze ontwikkeling.

Doel van het onderzoek voor mij is mijn intuïtief handelen bij samenwerkingsactiviteiten theoretisch onderbouwen, inzicht krijgen in coöperatief leren en leerlingen diversiteit laten ervaren, om op deze wijze mijn handelen effectiever te maken en het klassenklimate te verbeteren. Voor mijn ontwikkeling betekent dit dat ik me bekwaam in en inzicht krijg in de meerwaarde van coöperatieve werkvormen. Voor de leerlingen in de groep betekent dit dat zij leren omgaan met diversiteit en het klassenklimate verbetert, waardoor zij zich veilig en gehoord zullen voelen. Om dit te kunnen bereiken zal ik voornamelijk de competenties organisatie en reflectie aan moeten spreken. Gezien het de eerste kennismaking met coöperatieve werkvormen is voor deze groep zal ik onder andere experimenteren, bijstellen, nieuwe theorieën zoeken en deze weer toepassen. Ik als leerkracht zal kritisch mijn eigen gedrag analyseren en daarna handelen.

Onderzoeksvraag

Hoe kan ik in groep vijf mijn leerkrachtgedrag en coöperatieve werkvormen afstemmen op het samenwerkend leren bij het vak rekenen, teneinde het klassenklimate positief te ontwikkelen?

Deelvragen

- Wat is coöperatief leren en wat zijn de voorwaarden om tot coöperatief leren te komen?
- Welke invloeden (ecologie van de leerling) spelen een rol tijdens het coöperatief leren en welk effect heeft dit op het klassenklimaat ?
- Wat is mijn rol als leerkracht in het stimuleren van coöperatief leren ?

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

2.1 Coöperatief leren.

Förrer (2000) en Van Vught (2005) beschrijven coöperatief leren als het leren dat plaatsvindt in een (onderwijs)leersituatie waarin leerlingen op een gestructureerde manier samenwerken aan een leertaak middels interactie (Stevens, 1996), onder een gedeelde verantwoordelijkheid, met een gemeenschappelijk einddoel of -product. De leerlingen leren van en met elkaar.

Van Vught (2005) geeft aan dat coöperatief leren de handelingsmogelijkheden van de leerlingen verbreed door middel van interactief leren zoals dat in werksituaties plaatsvindt. Het biedt verschillende mogelijkheden om communicatie- en sociale vaardigheden eigen te maken, respect en zorg voor anderen en vergroot sociale vaardigheden van leerlingen die in een snel veranderende, op technologie en informatieverwerving gerichte samenleving, noodzakelijk zijn. Coöperatief leren leert leerlingen om samenwerken en communiceren met anderen, het levert een bijdrage aan de verstandelijke ontwikkeling door het inzetten van taal en leert dat mensen op elkaar aangewezen zijn in situaties waarbij het resultaat afhankelijk is van ieders inzet. De leerlingen leren een eigen visie te ontwikkelen, zich verbaal te verdedigen, elkaar te accepteren en naar elkaar te luisteren. Door begeleiding van de leerkracht zal volgens Van Vught (2005) dit leiden tot een verbetering van het pedagogisch klimaat en ook het sociale gedrag ten goede komen. De huidige profijtgroep staat bekend als 'probleemgroep' met een aantal leerlingen die 'gediagnosticeerde' gedragsproblemen hebben. In de praktijk merk ik dat deze groep, door de vele wisselingen, geen groepsgevoel heeft. Ze kunnen weinig van elkaar hebben en vinden het grappig elkaar uit te dagen. Hierdoor kies ik ervoor om aan de slag te gaan met coöperatief leren zodat de leerlingen leren om te gaan met diversiteit. Zowel Förrer (2000) als Van Vught (2005) onderscheiden vijf kenmerken in het coöperatief leren; positieve wederzijdse afhankelijkheid, individuele verantwoordelijkheid, directe interactie, samenwerkingsvaardigheden en evaluatie groepsproces. Voorwaarde voor coöperatief leren is positieve wederzijdse afhankelijkheid, dus ook voor dit onderzoek. De leerlingen hebben elkaar nodig en zijn van elkaar afhankelijk om het leerdoel te bereiken. Om dit als leerkracht te realiseren benoemt Förrer (2000) zes tips, namelijk; formuleer een groepsdoel, beloon de groep, ken rollen toe aan de groepsleden, geef elke leerling een taak binnen de groep, zorg ervoor dat ze materiaal delen binnen de groep en maak gebruik van groepsvorming. Deze tips dienen als leidraad voor het onderzoek. Daarbij wordt bij het toekennen van de rollen gebruik gemaakt van de taakrollen bij coöperatief leren van

Teamonderwijs Op Maat (TOM) (zie Bijlage 1), aangezien deze structuur aanbrengen voor zowel mij als leerkracht als voor de leerlingen. Door aan het begin van het schooljaar gebruik te maken van kennismakingsspelen en interactiespelen heb ik ervoor gezorgd dat de leerlingen zich durven uiten richting mij als leerkracht en dat ze weten wat ik van ze verwacht. In mijn groep zie ik echter terug dat zij nog geen hechte groep zijn, ze dagen elkaar uit om zo de ander boos te laten worden en lossen conflicten fysiek op. Er is weinig begrip voor elkaar. Dit betekent voor mij als leerkracht dat ik steeds aan het corrigeren en praten ben. Tijdens het onderzoek wil ik het corrigerend lesgeven ombuigen naar begeleidend, tevens wil ik het op een negatieve manier reageren op elkaar reageren ombuigen tot leren omgaan met diversiteit, inlevingsvermogen en leren luisteren naar elkaar. Middels coöperatieve werkvormen wil ik het durven uiten richting mij vertalen richting de relatie tussen de leerlingen onderling.

2.1.1 Coöperatieve werkvormen.

Er zijn verschillende coöperatieve werkvormen, bij allemaal dienen de leerlingen samen te werken en te communiceren met elkaar. Samen komen de leerlingen tot interactie, tot betere ideeën, oplossingen of denkwijzen. Op deze manier krijgt de leerstof meer betekenis. Er is dus veel interactie en weinig wachttijd, wat leidt tot veel activiteit en betrokkenheid.

Het gevaar van het werken in een groep is dat sommige leerlingen afhaken of ‘buitenspel’ worden gezet. Om dit te voorkomen draagt de leerkracht zorg voor individuele verantwoordelijkheid (Förre, 2000). Dit kan op verschillende manieren vormgegeven worden. Resultaatverantwoordelijkheid. Hierbij is ieders bijdrage te achterhalen, bijvoorbeeld door iedere leerling met een andere kleur te laten schrijven. In mijn beroepspraktijk doe ik dit middels een mindmap. Is er een taak- rolverdeling en wordt het groepsgevoel gestimuleerd. Coöperatieve werkvormen hebben altijd meerdere doelen, namelijk een inhoudelijk doel en een doel gericht op het samenwerken (Van Vught, 2005). Door als leerkracht samenwerkingsvaardigheden regelmatig te oefenen en positief te waarderen zullen leerlingen deze vaardigheden zich eigen maken. Door dit proces met plezier te laten ervaren zullen de leerlingen leren naar elkaar te luisteren, elkaar te helpen, elkaar te stimuleren en elkaars inbreng te accepteren.

Samenwerkingsvaardigheden (zie Tabel 1) kunnen worden opgesplitst in drie groepen, te weten; basisvaardigheden, voortgezette vaardigheden en vaardigheden voor gevorderde groepen (Förre, 2000). De laatste is het lastigst. Deze is gericht op het communiceren, het hebben van eigen ideeën en met groepsgenoten overleggen. Voor deze ontwikkeling bestaat

geen vaste tijdsplanning. De ene leerling zal er langer over doen dan de ander. Maar zolang de leerling zich blijft ontwikkelen zal het uiteindelijk het stadium bereiken waarin samenwerken een interactief, wederzijds afhankelijke leersituatie wordt. Mijn rol als leerkracht is het stimuleren van de ontwikkeling door de ruimte te geven. Leerlingen zullen zelf moeten werken aan de vaardigheden.

Tabel 1

Samenwerkingsvaardigheden (Förre, 2000) overgenomen van website www.cooperatieflerenleren.blogspot.nl

Basisvaardigheden	Voortgezette vaardigheden	Vaardigheden voor gevorderden
<i>Prettige omgang met elkaar:</i> • Elkaars naam gebruiken • Elkaar aankijken tijdens het praten • Vriendelijk op elkaar reageren <i>Eigen initiatief:</i> • Een inbreng durven hebben • Verstaanbaar praten • Meewerken aan de opdracht <i>Gericht op anderen:</i> • Luisteren naar elkaar • Elkaar uit laten praten • Bijdrage van anderen accepteren <i>Je houden aan de afspraak:</i> • Bij je groepje blijven • Rustig praten en werken • Materiaal delen • Om de beurt praten • Doorwerken totdat je taak af is	<i>Communicatie:</i> • Vragen stellen aan elkaar • Reageren op een ander • Elkaar vragen hardop te denken <i>Betrokkenheid bij de groep:</i> • Elkaar aanmoedigen • Elkaar een compliment geven • Ondersteunende opmerkingen maken • Met alle groepsleden samenwerken <i>Helpen:</i> • Hulp vragen aan een ander • Elkaar uitleggen • Elkaar helpen zonder voorzeggen <i>Doelgericht werken:</i> • Het werk plannen • Richting geven aan de taak • Elkaar herinneren aan de opdracht • Af en toe de voortgang samenvatten	<i>Interpersoonlijk:</i> • Je in een ander verplaatsen • Meningsverschil accepteren • Goede werrelatie behouden <i>Omgaan met lastige situaties:</i> • Tot overeenstemming komen • Kritiek op ideeën formuleren, niet op personen • Met elkaar problemen oplossen • Vriendelijk zeggen dat je het er niet mee eens bent. <i>Optimale opbrengst:</i> • Verschillende ideeën integreren • Ideeën verder uitbouwen • De groep stimuleren en motiveren

De leerkracht zorgt voor een evaluatie van het groepsproces en het eindproduct. Voordat er sprake is van evaluatie vraagt de leerkracht zich daarbij af: Wat willen we evalueren? (doelen), Waarom willen we evalueren? (groepsproces), Wanneer zullen we evalueren? (tijdens en na), Wie evalueert? (leerkracht/leerlingen) en Hoe zullen we evalueren? (observeren, feedback, nabespreking) (Johnson en Johnson, 1999).

Aangezien de profijtgroep voor het eerst kennis maakt met coöperatief leren richt ik me op de basisvaardigheden: prettige omgang met elkaar, eigen initiatief, gericht op anderen en je houden aan de afspraak. Als leerkracht zorg ik voor een evaluatie van het groepsproces en het eindproduct. Voordat de les begint heb ik als leerkracht een duidelijk plan waarin de evaluatie

en betrokkenheid van de leerlingen centraal staan. Tijdens dit onderzoek zet ik coöperatieve werkvormen in bij het vak rekenen. Het vak rekenen is opgenomen in de dagelijkse structuur wat zorgt voor een veelvuldige inoefening van deze vaardigheden. Tevens levert het een bijdrage aan de verstandelijke ontwikkeling door het inzetten van taal. Mijn doel hierbij is dat de leerlingen overleggen, samenwerken, luisteren, begrip tonen, geduld opbrengen, elkaar respecteren en verbaal communiceren om tot het eindproduct van de rekenopdracht te komen. De rekenmethode die de school gebruikt is Wis en Reken (Bekadict, 2001). Om het coöperatief leren te bewerkstelligen heb ik clusters gemaakt van de rekenonderdelen zodat er maar één onderdeel per les centraal staat. Zo houd ik als leerkracht het overzichtelijk en duidelijk. Ik heb ervoor gekozen om de leerlingen in groepjes te laten zitten, zodat het coöperatief leren beter tot zijn recht kan komen.

2.1.2 Rol van de leerkracht tijdens coöperatief leren.

Volgens Förrer (2000) is de rol van leerkracht die van begeleider en stimuleert de leerkracht de leerlingen. De leerkracht is dus geen onderdeel van de groep, maar loopt tussen de groepen door om deze te stimuleren, te begeleiden en reacties uit te lokken.

Zodra de les afgelopen is, is het belangrijk dat de leerkracht samen met de leerlingen evalueert. Op deze manier kunnen de leerlingen weer van elkaar leren. Het is van belang het eindproduct met elkaar te bespreken. Van Vught (2005) geeft aan dat de leerkracht gedragsveranderingen hoort te kunnen bewerkstelligen en het klassenmanagement zodanig hoort aan te passen dat het samenwerken ordelijk en rustig, snel en efficiënt kan verlopen. Dit vraagt van de leerkracht; het kennen en waarderen van de leerlingen, kennis hebben van de leerinhouden en weten hoe deze toegankelijk gemaakt kunnen worden, kritisch naar eigen instructiewijze en –vaardigheden durven te kijken en duidelijke en heldere doelen voor ogen hebben. Tevens de groep op effectieve wijze leiden en het leren van de leerlingen bewaken, bereid zijn om sociale vaardigheden binnen de klas expliciet aan te leren en/of in te zetten en niet geïsoleerd werken en optreden maar samenwerken met anderen, inclusief leerlingen, collega's, ouders en omgeving. Deze punten zijn herkenbaar voor mij. Ik ben een leerkracht die snel een goede verstandhouding creëert met de leerlingen, waardoor ik ze goed leer kennen. Leerlingen voelen zich veilig en geborgen (Stevens, 1996), daar ze weten dat ik naar ze luister en respecteer. Daarnaast ben ik me heel bewust van mijn voorbeeldfunctie. Het is voor mij belangrijk kritisch te reflecteren op mijn handelen en het effect hiervan op de samenwerking tussen de leerlingen. Om coöperatief leren te realiseren zal ik als leerkracht mijn klassenmanagement aanpassen. Op bovenstaande punten zal ik mijn leerkrachtgedrag

toetsen om me zo te kunnen ontwikkelen.

Kagan (2004) geeft tien tips om een positief pedagogisch klimaat te creëren. Deze tips ga ik in het onderzoek gebruiken, daar deze aansluiten bij de profijtgroep en ik als leerkracht behoefte heb aan structuur. Zo is het belangrijk dat ik als leerkracht ouders/verzorgers en andere mensen in de directe omgeving op de hoogte stel. Dit heb ik gedaan tijdens de ouderinformatieavond. De volgende tips van Kagan (2004) heb ik met ouders besproken; dat ik nooit groepscijfers geef, er niet vanuit ga dat leerlingen alle benodigde sociale vaardigheden bezitten, van tevoren nadenk over de interactie tussen de leerlingen, begin met werkvormen die zorgen voor het bouwen van een klas, begin met zeer gestructureerde en korte werkvormen die zich langzaam omvormen tot minder gestructureerde projecten, begin bij werkvormen voor het aanleren van stof met een activiteit die voor iedereen te doen is, het niet toestaat dat leerlingen ongestructureerd gaan praten voordat ze kunnen en willen samenwerken, begin met kant en klare werkvormen en een nieuwe strategie eerst goed aanleer voordat ik verder ga met een andere strategie. Door als leerkracht de groep bewust te ondersteunen en motiverende en attractieve activiteiten aan te bieden creëer ik een goede sfeer wat het leren positief beïnvloedt. Dit is belangrijk voor de huidige groep gezien er vele wisselingen zijn geweest in de groep en ik merk dat er weinig groepsgevoel gecreëerd is.

2.1.3 Voor- en nadelen van coöperatief leren

Volgens Förrer (2000) daagt coöperatief leren ten eerste leerlingen uit tot actief en constructief leren. Doordat leerlingen met elkaar over de leerstof praten, elkaar uitdagen en leren gedachten onder woorden te brengen leeft het onder de leerlingen. De kans is daardoor groter dat het geleerde op school ook in situaties buiten de school wordt toegepast (functionele kennis). Ten tweede stimuleert coöperatief leren interactie tussen leerlingen. Leerlingen gaan in gesprek over de inhoud van het werk. Deze interactie leidt tot cognitieve en sociale ontwikkeling. Ten derde benut coöperatief leren verschillen tussen leerlingen als kansen om van elkaar te leren. Anderen moeten de gelegenheid krijgen tot het geven van inbreng, leren luisteren, reageren en met elkaar tot een goede uitvoering van de opdracht zien te komen. Ten vierde levert het een bijdrage aan het realiseren van een goed pedagogisch klimaat. Door regelmatig coöperatieve werkvormen toe te passen leren leerlingen, ook leerlingen die anders zijn of die die leerling zelf niet zou uitkiezen, elkaar beter kennen en ontstaan er onderlinge relaties, respect en waardering voor elkaar.

Kagan (2004) geeft tien voor- en nadelen van coöperatief leren.

Tabel 2

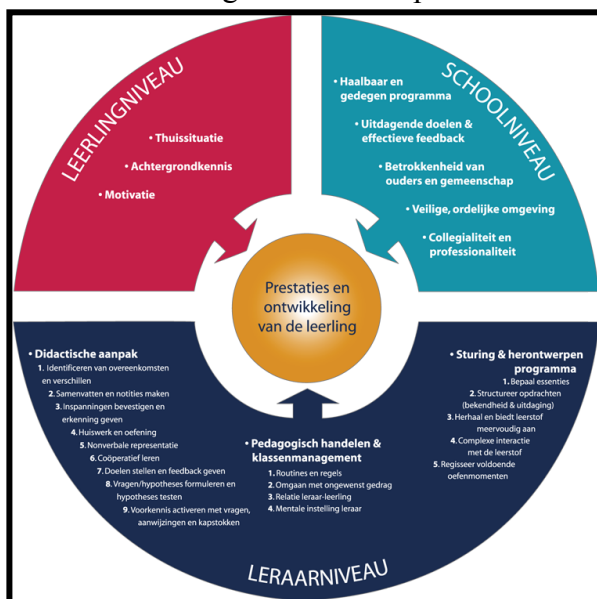
Voor- en nadelen coöperatief leren (Kagan, 2004)

Voordelen	Nadelen
1. Verbetering leerresultaten	1. In het begin is extra begeleiding nodig voor de benodigde sociale vaardigheden
2. Verbetering multiculturele relaties in geïntegreerde klassen	2. Individuele aanspreekbaarheid
3. Toename eigenwaarde kinderen	3. Kinderen willen niet graag meedoen als ze bang zijn te falen voor klasgenoten
4. Beter inleven/ begrijpen van anderen	4. Competitiegevoel tussen teams
5. Verbetering sociale vaardigheden/ relaties	5. Gebruik extra materialen
6. Verbetering klassenklimaat	6. De kinderen leren afhankelijk te worden van samenwerken
7. Verbetering verantwoordelijkheid	7. Het klassenmanagement moet worden aangepast
8. Toename participatie	8. De kans op afleiding kan groter zijn
9. Gelijkwaardige deelname	9. Kinderen kunnen zich gebruikt voelen wanneer ze denken meer te hebben gedaan
10. Verbetering zelfkennis	10. Ouders kunnen denken dat de kinderen alleen maar plezier maken en minder leren

Na het lezen van de nadelen is het verleidelijk om als leerkracht de leerlingen in rijtjes te zetten en ze klassikaal te laten luisteren naar de leerkracht. Toch sta ik als professional helemaal achter het coöperatief leren, mits het op een efficiënte en opbouwende manier wordt aangeboden. Als leerkracht ben ik me bewust van mijn rol, waarbij ik de leerlingen niet aan hun lot overlaat. Ik kijk naar de voordelen en ga er vanuit dit terug te zien in het gedrag van de leerlingen. In dit onderzoek ga ik uit van de voordelen daar de verbetering van het klassenklimaat, sociale vaardigheden en begrijpen van anderen de insteek is van het onderzoek. De nadelen neem ik niet mee in dit onderzoek aangezien ik van mening ben dat deze van korte duur zullen zijn wanneer je als leerkracht duidelijk communiceert, samenwerkt en een doel voor ogen hebt.

2.2 Pedagogisch klimaat

De leerkracht en de leerlingen hebben unieke eigenschappen die allemaal bijdragen, in positieve en in negatieve zin, tot het klimaat in de klas. Het pedagogisch klimaat heeft betrekking op de motivatie, het plezier en de betrokkenheid van zowel leerlingen als leerkracht (Oenen, 1993). Zowel Maslowski (2004) als Castelijns & Stevens (1996) noemen drie basisbehoeften voor een positief klassenklimaat. Maslowski (2004) heeft het over de dimensies: relatie, persoonlijke ontwikkeling en taken, orde, controle en regels. Castelijns & Stevens (1996) hebben het over de basisbehoeften: relatie, competentie en autonomie. Eén van de randvoorwaarden voor een veilig pedagogisch klimaat waarin leerlingen coöperatief kunnen leren is klassenmanagement. Marzano (2012) (Zie figuur 1) beschrijft dat er drie niveaus van invloed zijn op prestaties en ontwikkeling van de leerling. Ik kies ervoor om aan de slag te gaan met het leraarniveau. De rol van de leerkracht is belangrijk, door aan de slag te gaan met het leraarniveau houd ik het dicht bij mezelf en kan ik me verder ontwikkelen als professional. Tevens houd ik het overzicht en kan ik middels coöperatieve werkvormen invloed uitoefenen op de sfeer van de groep. Het leraarniveau bestaat uit didactische aanpak, pedagogisch handelen & klassenmanagement en sturing & herontwerpen programma. Er zijn vier strategieën belangrijk voor het pedagogisch handelen en klassenmanagement : Regels en routines; Omgaan met ongewenst gedrag; Relatie tussen leraar en leerlingen; Mentale instelling van de leraar / mentale houding. De vaardigheden van het leraarniveau apart hebben geen grote invloed op de klas, wanneer je ze ‘samenvoegt’ zullen de leerlingen komen tot prestaties en ontwikkeling.

Figuur 1 Model Klassenmanagement Marzano (2012) overgenomen van website

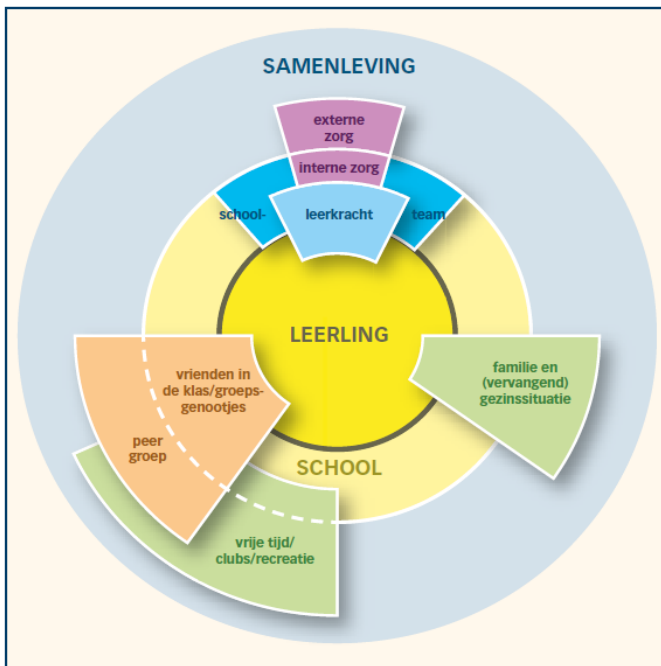
www.watwerktopschool.nl/model-van-marzano

Wyffels (2006) geeft aan dat om coöperatief leren binnen een klas mogelijk te maken het klassenmanagement hierop dient aan te sluiten. Door het sturen, organiseren en controleren van een klas zijn de instructies van de leerkracht en de leeractiviteiten van de leerlingen succesvol. Er worden vier aandachtsvelden beschreven die het klassenmanagement optimaliseren, te weten; preventie probleemsituaties, didactische vaardigheden, regels en afspraken en inrichting van de klas. De vier aandachtsvelden staan allemaal in verhouding met elkaar, maar zonder regels en afspraken, is een goed klassenmanagement niet haalbaar. Regels en afspraken zijn er op verschillende niveaus, denk aan schoolregels, klassenregels en persoonlijke regels. Zorg dat de regels positief en duidelijk geformuleerd worden. Door het gewenste gedrag te beschrijven, zal een leerling eerder leren hoe het hoort en zorgt het voor duidelijkheid. Stevens (1996) geeft drie belangrijke pijlers; klassenmanagement, instructie en interactie. Deze pijlers kunnen niet zonder elkaar. Bij het opzetten van goed klassenmanagement wordt gebruik gemaakt van interactie. Voor het geven van instructie wordt gebruik gemaakt van een goede klassenmanagement en interactie. Dit alles zorgt voor een positief pedagogisch klimaat wat de relatie, competentie en autonomie van de leerling bevordert.

Door deze theorieën samen te voegen merk ik als leerkracht hoeveel er komt kijken bij het aanbieden van coöperatief leren. Als leerkracht dien ik rekening te houden met mijn rol, de leerlingen en de omgeving om zo een optimaal klassenklimaat te creëren. Voor het onderzoek betekent dit dat de leerlingen van de profijtgroep met een positief gevoel naar school komen, begrip voor elkaar kunnen opbrengen, communiceren in plaats van gelijk fysiek te gebruiken en dat de andere leerkrachten de groep in een positiever daglicht zullen gaan zien. Voor mij als leerkracht levert dit op dat ik met een positief gevoel voor de profijtgroep sta, wat het begeleidend handelen ten goede komt.

2.3 Ecologisch model.

Leerlingen leven in een erg dynamische wereld. De leerkracht zal rekening moeten houden met de ecologie van de leerling.

Figuur 2 Ecologie van de leerling (Van Meerbergen & Jeninga, 2012) overgenomen uit Tijdschrift voor orthopedagogiek, 51, 4, pag. 175-185.

De leerling staat in nauwe verbinding met de peergroup en met de familie en allerlei professionals uit het onderwijs en de (jeugd)zorg. Ieder heeft hierin een eigen verantwoordelijkheid en een eigen (opvoed-/onderwijs)taak. Omgevingsfactoren hebben invloed op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Gedurende de ontwikkeling van de leerling zijn er verschillende omgevingsfactoren die op micro, meso en macroniveau van invloed zijn op de ontwikkeling van de leerling. Dit betekent dat iedereen, denk hierbij aan ouders, collega's, etc., betrokken zal moeten zijn bij het onderzoek om het te kunnen laten slagen. Belangrijk voor mij als leerkracht is om ervoor te zorgen dat de leerlingen die de leiders zijn van de groep te motiveren en ervoor zorgen dat ook de andere leerlingen inbreng hebben. Wanneer zij meedoen zullen anderen volgen (peergroup).

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1 Doel van het onderzoek

Het doel van mijn onderzoek bestaat uit drie aspecten. Ten eerste wil ik me als professional ontwikkelen op het gebied van coöperatief leren middels het inzetten van coöperatieve werkvormen. Ten tweede wil ik dat leerlingen ervaren om te gaan met diversiteit en zodoende het klassenklimaat verbetert waardoor zij zich veilig en gehoord voelen. Ten derde wil ik een change agent zijn en zo zorgen dat coöperatief leren een plaats krijgt binnen de groep en school, zodat leerlingen zich op sociaal (en cognitief) vlak kunnen blijven ontwikkelen.

3.2 Onderzoeksparadigma

Het onderzoeksparadigma dat past bij dit onderzoek is het kritisch- emancipatorisch paradigma, gezien ik uitga van de bestaande situatie en deze situatie wil veranderen door middel van coöperatieve werkvormen toe te passen (Lange de, 2011). Ik wil als professional mijn eigen beroepspraktijk onderzoeken met als doel deze te verbeteren (Schuman, 2009). Daarnaast is het onderzoek gericht op mijn eigen handelen als leerkracht en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt (Ponte, 2002). Dit wil ik realiseren door kritisch te kijken naar mijn handelen, te reflecteren middels observatielijsten en gesprekken en het onderwijsaanbod en mijn handelen af te stemmen op de onderwijsbehoeften van de profijtgroep.

3.3 Onderzoeksstrategie

De onderzoeksstrategie die past bij mijn onderzoek is een praktijkgericht actieonderzoek. Mijn visie is dat iedereen daar waar mogelijk klaar moet staan voor elkaar. Als leerkracht is het dan ook belangrijk kritisch te blijven kijken naar mijn eigen handelen en het onderwijsaanbod om dit af te kunnen stemmen op de onderwijsbehoeften van de leerlingen. Door gebruik te maken van actieonderzoek is dit mogelijk. Middels het toepassen van coöperatieve werkvormen in de profijtgroep, werkvormen uit te proberen en theoretische kennis te verzamelen wil ik bij de leerlingen gewenst gedrag, zoals in het pedagogisch protocol (zie Bijlage 2) is beschreven, terugzien met als doel een veilige sfeer te creëren. Hierbij rekening houdend met de diversiteit van de profijtgroep (Lange de, 2011). Gedurende het onderzoek maak ik gebruik van de stappen van de regulatieve cyclus van Van Strien (1986). De regulatieve cyclus onderscheidt vijf fasen, namelijk 1. Er doet zich een probleem voor, namelijk er is een negatief klassenklimaat. 2. Diagnose. De leerlingen hebben, mogelijk

door de vele wisselingen, weinig groepsgevoel kunnen creëren, daarnaast zitten er een aantal leerlingen met ‘gediagnosticeerde’ gedragsproblemen in de groep. 3. Ontwerp een plan. Ik wil middels coöperatieve werkvormen ervoor zorgen dat de leerlingen om leren gaan met diversiteit en elkaar accepteren om zo het huidige klassenklimaat te verbeteren. 4. Het plan wordt uitgevoerd, dat gebeurt middels dit onderzoek en 5. Na afloop wordt er geëvalueerd of het effect heeft gehad (Strien van, 1986). Het onderzoek is voornamelijk kwalitatief. De beleving van de betrokkenen staat centraal en niet het verzamelen van cijfermatige gegevens (Verhoeven, 2010).

3.4 Profijtgroep en respondenten

In dit onderzoek worden coöperatieve werkvormen ingezet om leerlingen van groep vijf te stimuleren tot samenwerken te komen en vanuit deze optiek het sociaal gedrag te verbeteren richting elkaar. De profijtgroep bestaat uit vijftientig leerlingen in de leeftijdscategorie acht tot tien jaar, waarvan twee derde jongens. Het analyseren van de onderwijsbehoeften van deze leerlingen zal uitgevoerd worden met de leerkracht, IB-er en directrice van de school van deze doelgroep. Dit onderzoek zal uitgevoerd worden met de gehele profijtgroep.

3.5 Onderzoeksmethoden en onderzoeksinstrumenten

Wanneer de basisbehoeften relatie, competentie en autonomie (Stevens, 1996) van de leerling positief zijn, kan de leerkracht tot een resultaat komen. De eerste maanden van het schooljaar heb ik hierop ingespeeld, door onder andere gezamenlijke klassenregels te maken en gebruik te maken van kennismakingsspelen en interactiespelen. Vanuit deze basis wil ik de klimaatschaal (Donkers, 2008) en het sociogram (sometics.nl) als beginsituatie van dit onderzoek afnemen om vanuit daar aan de slag te gaan met coöperatieve werkvormen. Middels de klimaatschaal kunnen de leerlingen aangeven hoe zij het pedagogisch klimaat in de klas ervaren en kunnen zij feedback geven op het onderwijsgedrag van mij als leerkracht. De klimaatschaal is opgebouwd uit vier onderdelen : organisatie in de klas, de relatie tussen leerlingen onderling, affiliatie (samenhang) en de interactie tussen leerkracht en leerling (Donkers, 2008). Vanuit deze beginsituatie wil ik het onderzoek gaan starten. Zo heb ik een duidelijk beeld hoe de leerlingen zich voelen in de klas en wat ik als leerkracht kan verbeteren om de leerlingen te ondersteunen en stimuleren met als doel het klassenklimaat te verbeteren. Middels coöperatieve werkvormen wil ik de basissamenwerkingsvaardigheden (Förre, 2000), de relatie tussen de leerlingen onderling en de sfeer versterken. De leerlingen leren communiceren, elkaar accepteren en om te gaan met diversiteit. Gedurende het onderzoek

maak ik tijdens de coöperatieve werkvormen gebruik van de taakrollen van TOM (zie Bijlage 1), observatie middels observatielijst (zie Bijlage 3) door IB-er (2x) en door de directrice (2x), daar zij de voorgeschiedenis van de profijtgroep kennen en weten wat ik wil bereiken met de leerlingen. Aan het einde van het onderzoek wil ik de leerlingen nogmaals een sociogram in laten vullen (sometics.nl) en de klimaatschaal (Donkers, 2008) om zo de vooruitgang van het klassenklimaat te kunnen ‘meten’.

3.6 Data-analyse

Het onderzoek is voornamelijk kwalitatief. De beleving van de betrokkenen staat centraal en niet het verzamelen van cijfermatige gegevens (Verhoeven, 2010). Vanuit het sociogram (sometics.nl) zullen de sociale posities binnen de groep zichtbaar worden. Het noteren van de keuzes van de leerlingen op de gebieden sociaal en werkgerelateerd, zowel positief als negatief, zal via de site gebeuren en als bijlage toegevoegd worden. De gegevens vanuit de klimaatschaal (Donkers, 2008) worden verwerkt in tabellen en grafieken. Eerst zal ik een tabel maken met de overallscores van de leerlingen en deze als bijlage toevoegen. De meest opvallende vragen haal ik eruit en worden uitgewerkt in een cirkeldiagram. Op basis van deze data krijg ik inzicht in de relatie tussen leerlingen onderling, de sfeer in de klas, de orde in de klas en de interactie tussen leerkracht en leerling. Vanuit hier kan ik starten met het begeleiden van de leerlingen middels coöperatieve werkvormen. Na de begeleiding neem ik het sociogram (sometics.nl) en de klimaatschaal (Donkers, 2008) opnieuw af. De beide metingen zal ik met elkaar vergelijken om zo een beeld te kunnen vormen van de sociale ontwikkeling binnen de profijtgroep. In hoofdstuk 4 zal ik de gekozen vragen van de klimaatschaal (Donkers, 2008) uitwerken middels een staafdiagram waarin een vergelijking van de begin- en eindmeting te zien zal zijn. De observatiegegevens (observatielijst Bijlage 3) verkregen van de IB-er en directrice zal ik beschrijven in hoofdstuk 4. Middels gesprek met beide observatoren zal ik conclusies kunnen formuleren betreffende mijn leerkrachtgedrag.

3.7 Ethiek

Gedurende het onderzoek is het van belang als onderzoeker integer te handelen (Pring, 2000). Integer handelen zie ik als het informeren en toestemming vragen van betrokkenen (transparantie), anonimiteit waarborgen en het veilig opbergen van resultaten/ vragenlijsten. Waar ik als professional voor zal waken is dat ik antwoorden van de leerlingen niet ga interpreteren. Dit wil ik voorkomen door middel van zelf kritisch te blijven kijken en regelmatig contact te hebben met mijn Critical Friends.

3.8 Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie.

Tijdens het literatuuronderzoek is er gebruik gemaakt van verschillende bronnen, deze zijn met elkaar vergeleken en worden vanuit eigen overtuiging toegepast. Gedurende het onderzoek worden diverse instrumenten ingezet om data te verzamelen, zoals vragenlijsten en observaties. Om de betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen wordt er triangulatie toegepast. Triangulatie houdt in dat er vanuit verschillende invalshoeken gekeken wordt naar de instrumenten en methoden. Dit gebeurt doordat de ouders betrokken zijn bij het onderzoek, de IB-er en directrice komen observeren, leerlingen de vragenlijsten invullen en ik regelmatig contact heb met mijn Critical Friends. De vragenlijsten die ik gebruik zijn valide instrumenten, zo wordt de validiteit van de klimaatschaal wetenschappelijk ondersteund (Donkers, 2010 artikel nr.14 Vector). Oenen (1993) geeft aan dat de leerkracht en de leerlingen unieke eigenschappen hebben die allemaal bijdragen, in positieve en in negatieve zin, tot het klimaat in de klas. Aan de hand van het sociogram krijg ik als leerkracht een duidelijk beeld over welke leerlingen op de gebieden sociaal en werkgerelateerd positief voor elkaar kiezen en welke juist niet, wie er populair zijn in de groep en wie er verstoten worden. Vanuit de klimaatschaal (Donkers, 2008) krijg ik inzicht in de organisatie in de klas, onderlinge leerlingrelaties, relatie leerkracht-leerling, affiliatie (samenhang) en welbevinden. Volgens Förrer (2000) is de rol van leerkracht die van begeleider en stimuleert hij de leerlingen. Wyffels (2006) geeft aan dat door het sturen, organiseren en controleren van een klas de instructies van de leerkracht en de leeractiviteiten van de leerlingen succesvol zijn. Middels observatie wordt dit gemeten.

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

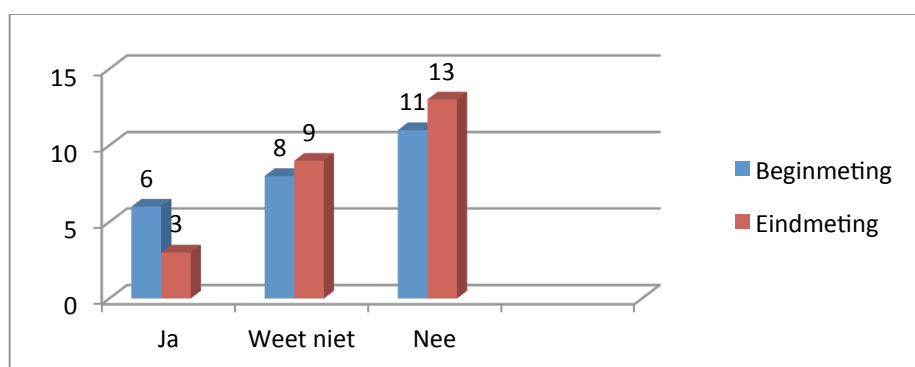
4.1 Klimaatschaal

De klimaatschaal (Donkers, 2008) die gebruikt is in dit onderzoek bestaat uit achtentwintig vragen die onderverdeeld zijn in: organisatie in de klas, onderlinge leerlingrelaties, relatie leerkracht-leerling, affiliatie (samenhang) en welbevinden.

Ik kies ervoor de aspecten organisatie en onderlinge leerlingrelaties van de klimaatschaal uit te werken, gezien deze passen bij mijn onderzoeksvraag. Deze vragen kunnen het klassenklimaat in een korte periode positief beïnvloeden.

Onderdeel organisatie

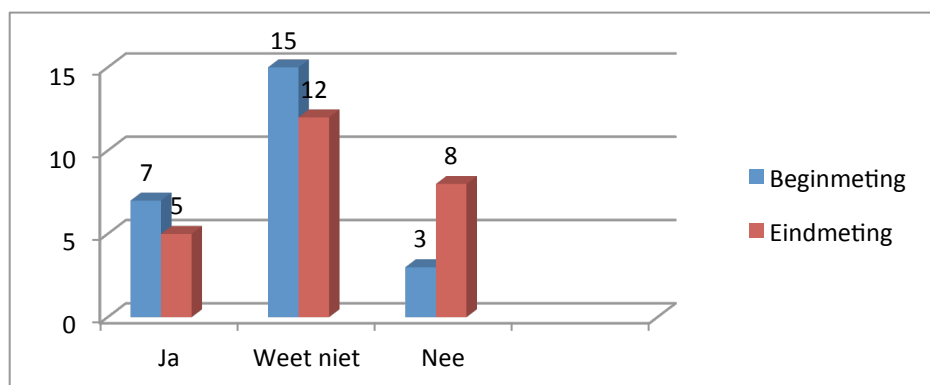
Vraag 4. De leraren hebben vaak ruzie met iemand uit de klas

Figuur 3 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 4 De leraren hebben vaak ruzie met iemand uit de klas.

Tijdens de beginmeting zie je dat er zes leerlingen vinden dat de leerkracht vaak ruzie heeft met leerlingen. Na het werken met coöperatieve werkvormen is dit verminderd tot drie.

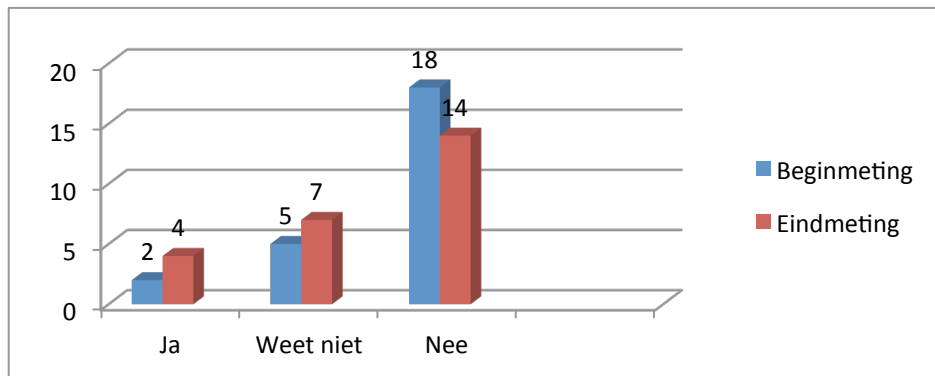
Vraag 15. Volgens mij zitten veel leerlingen in onze klas zich te vervelen

Figuur 4 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 15 Volgens mij zitten er veel leerlingen in onze klas zich te vervelen.

In de profijtgroep zitten vier leerlingen die qua niveau ver boven de rest uitsteken. Zij zijn sneller klaar, hebben extra werk, etc. Door het inzetten van de coöperatieve werkvormen, door gezamenlijke verantwoordelijkheid, is het antwoord van zeven naar vijf gedaald. De leerlingen worden meer betrokken bij het proces en kunnen bepaalde opdrachten uitleggen aan andere leerlingen waardoor er groepsgevoel gecreëerd wordt en deze leerlingen minder het gevoel hebben dat de rest achterblijft. Het stimuleert de interactie tussen leerlingen.

Vraag 16. Ik vind dat de lessen bij de meeste leraren wat rommelig verlopen

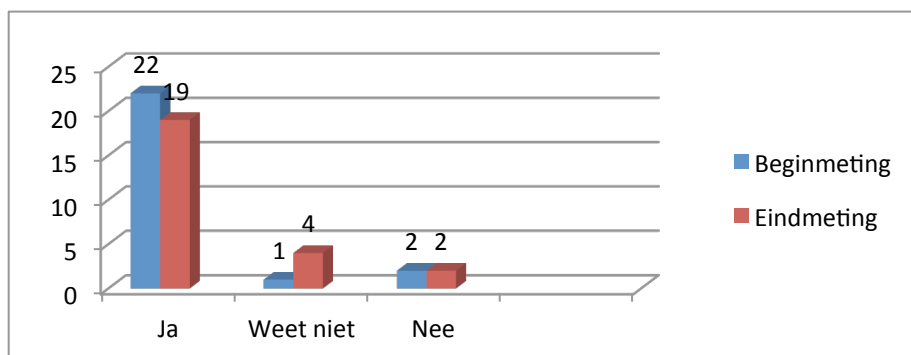

Figuur 5 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 16 Ik vind dat de lessen bij de meeste leraren wat rommelig verlopen.

Door het gebruik van coöperatieve werkvormen wordt er meer gesproken in de klas. Leerlingen overleggen bijvoorbeeld met elkaar en hebben discussies met elkaar. Hierdoor geven twee leerlingen meer aan, ten opzichte van de beginsituatie, dat de lessen wat rommeliger verlopen. Ook zijn er twee leerlingen meer die twijfelen over of het nu wel of niet rommeliger is.

Opvallend is dat vraag 28 'Er wordt in deze klas lawaai gemaakt' met drie leerlingen verminderd is.

Vraag 28. Er wordt in deze klas veel lawaai gemaakt tijdens de lessen

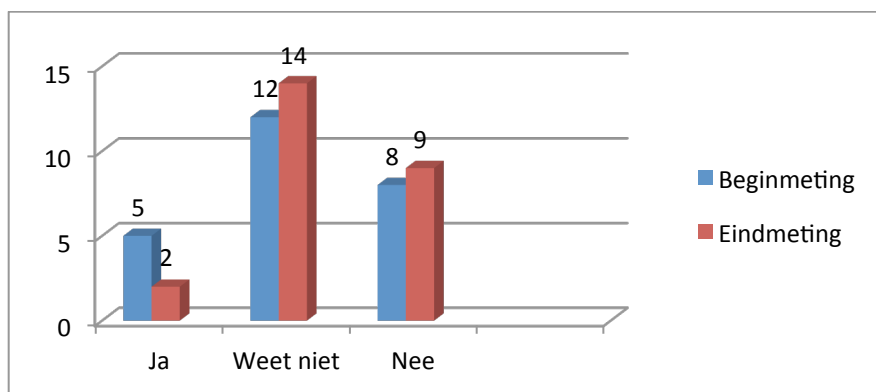
Figuur 6 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 28 Er wordt in deze klas veel lawaai gemaakt tijdens de lessen.

Drie leerlingen geven aan dat er in de klas minder lawaai gemaakt wordt. Deze zijn gaan twijfelen en hebben nu 'weet niet' ingevuld.

Onderdeel relatie

Gezien de voordelen van het coöperatief leren om de relatie te verbeteren heb ik de volgende vragen, horend bij het onderdeel relatie, uitgekozen. Zo krijg ik inzicht in hoe de klas de relatie onderling ziet en of ik middels coöperatieve werkvormen deze relatie kan verbeteren teneinde het klassenklimaat te verbeteren.

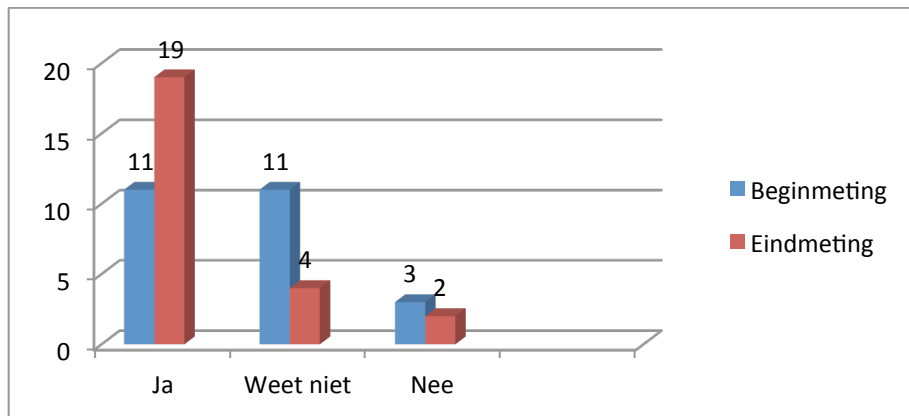
Vraag 7. Volgens mij zijn er in onze klas maar weinig leerlingen echte vrienden van elkaar

Figuur 7 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 7 Volgens mij zijn er in onze klas maar weinig leerlingen echte vrienden van elkaar.

Tijdens de beginmeting vinden vijf leerlingen dat er weinig echte vrienden zijn, tijdens de eindmeting zijn dat er twee. Volgens Förrer (2000) benut coöperatief leren verschillen tussen leerlingen als kansen om van elkaar te leren en leren leerlingen, ook leerlingen die anders zijn dan anderen en die ze zelf niet zouden uitkiezen, elkaar beter kennen en ontstaan er onderlinge relaties, respect en waardering voor elkaar.

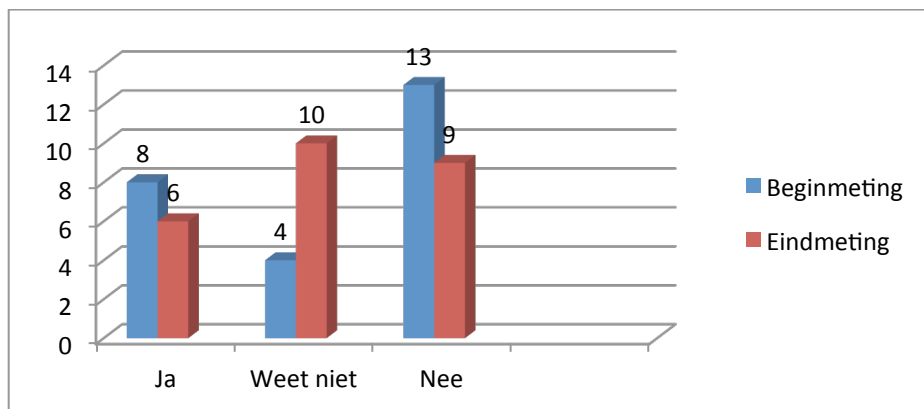
Vraag 9. Als een leerling aan klasgenoten om hulp vraagt dan zijn er genoeg die hem/haar willen helpen

Figuur 8 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 9 Als een leerling aan klasgenoten hulp vraagt dan zijn er genoeg die hem/haar willen helpen.

In bovenstaand figuur zie je terug dat de leerlingen inmiddels ervaren dat wanneer ze hulp vragen aan andere leerlingen zij geholpen worden. Van elf naar negentien. Middels de coöperatieve werkvormen zijn de leerlingen meer op elkaar aangewezen en vindt er meer interactie plaats.

Vraag 19. De leerlingen in onze klas plagen en pesten vaak gemeen

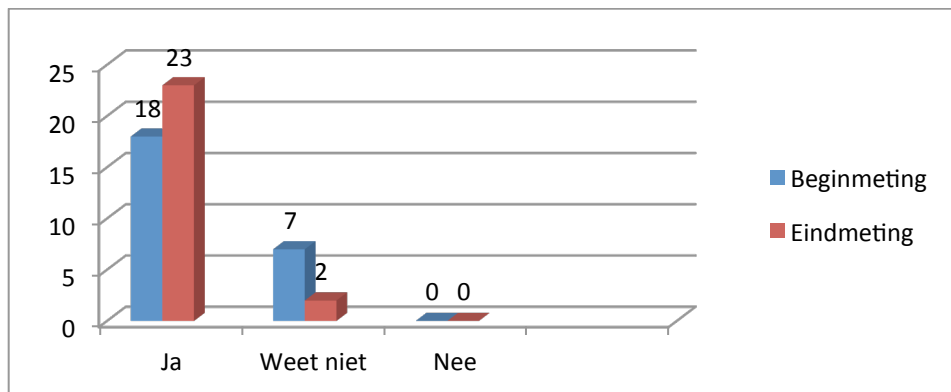

Figuur 9 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 19 De leerlingen in onze klas plagen en pesten vaak gemeen.

Volgens de profijtgroep, tijdens de eindmeting, heeft er een verplaatsing plaatsgevonden naar weet niet.

Eén van de voordelen volgens Kagan (2004) van coöperatief leren is verbetering sociale vaardigheden/ relaties. Bij onderstaande figuren zie je dit terug.

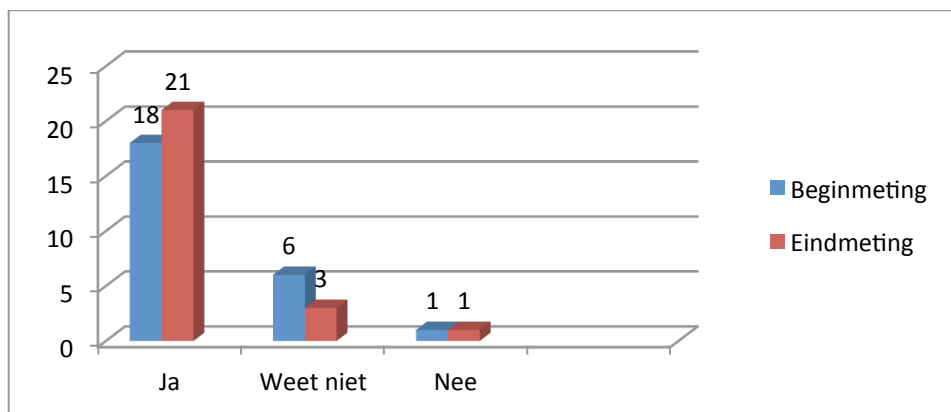
Vraag 20. Voor en na schooltijd praten de leerlingen van onze klas vaak met elkaar

Figuur 10 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 20 Voor en na schooltijd praten de leerlingen van onze klas vaak met elkaar.

Bij de beginmeting geven achttien leerlingen van de vijfentwintig aan dat leerlingen uit de klas vaak met elkaar praten voor en na schooltijd. Tijdens de eindmeting zijn dit er maar liefst drieëntwintig.

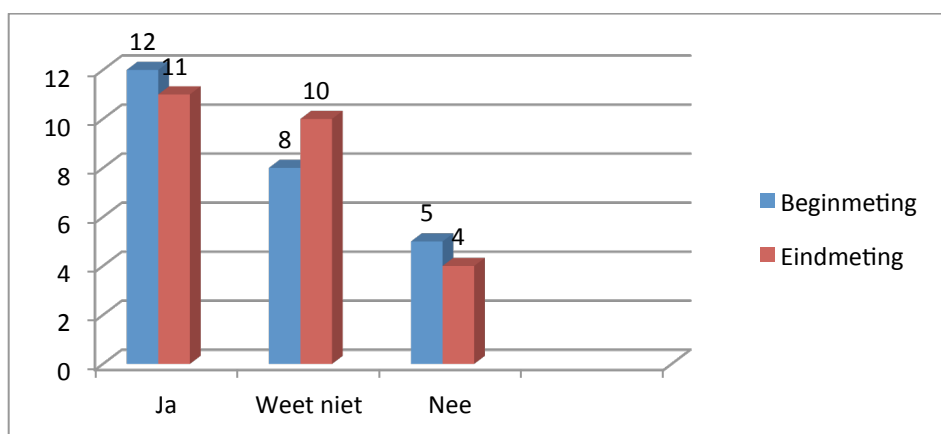
Vraag 21. Ik denk dat de leerlingen in deze klas elkaar wel aardig vinden

Figuur 11 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 21 Ik denk dat de leerlingen in deze klas elkaar wel aardig vinden.

Achttien leerlingen denken dat de leerlingen in deze klas elkaar wel aardig vinden tijdens de beginmeting. Bij de eindmeting is het zo dat eenentwintig leerlingen dit nu vinden.

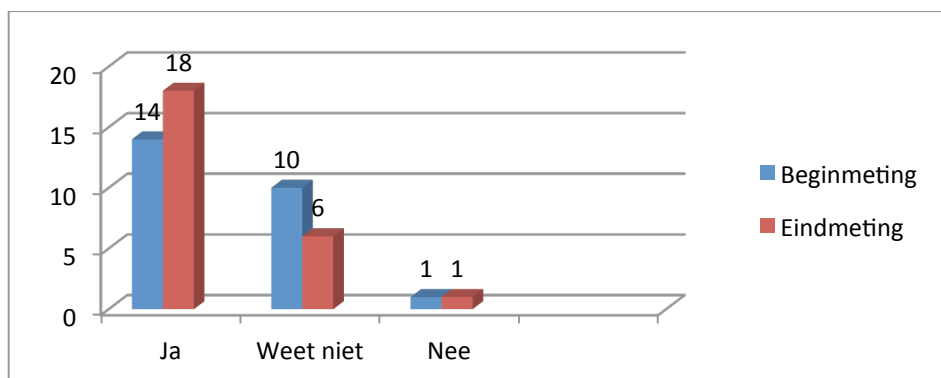
Vraag 23. De leerlingen in onze klas maken veel ruzie met elkaar

Figuur 12 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 23 De leerlingen in onze klas maken veel ruzie met elkaar.

Twaalf leerlingen vinden bij de beginmeting dat de leerlingen in de klas veel ruzie met elkaar maken. Bij de eindmeting zijn dit er elf geworden. Er zijn bij de eindmeting wel twee leerlingen meer dan de beginmeting die aangeven het niet te weten.

Vraag 27. In deze klas zijn de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar

Figuur 13 Vergelijking Begin- en Eindmeting Vraag 27 In deze klas zijn de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar.

Veertien leerlingen geven aan dat de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar zijn, tijdens de eindmeting zijn dit er achttien.

4.1.1 Conclusie klimaatschaal

Uit de klassenklimaatschaal is gebleken dat leerlingen minder vaak ruzie ervaren (vraag 4), dat leerlingen zich minder snel vervelen (vraag 15), dat leerlingen het gevoel hebben dat er meer echte vrienden van elkaar zijn (vraag 7 en 27), dat leerlingen ervaren dat er hulp wordt geboden als hierom gevraagd wordt (vraag 9), dat er minder vaak gemeen gepest en geplaagd

wordt (vraag 19), dat leerlingen meer met elkaar praten voor en na schooltijd (vraag 20) en dat de leerlingen elkaar aardiger vinden (vraag 21).

4.2 Sociogram.

Als beginmeting heb ik de leerlingen van groep vijf aan het begin van het onderzoek het sociogram, via de site www.sometics.nl laten invullen. Tevens heb ik dit aan het einde van het onderzoek gedaan om zo eventuele veranderingen te kunnen waarnemen. De leerlingen hebben de sociogram individueel ingevuld.

Vergelijking Begin- en Eindmeting

Sociaal : Populair

Beginmeting : U (8x), S (8x), D (6x), L (5x), Q (5x)

Eindmeting : E (8x), U (6x), V (6x), N (5x), M (5x), H (5x)

Wat opvalt is dat bij de eindmeting zes leerlingen genoemd worden door de sociogram en bij de beginmeting vijf en dat er vier namen van de beginmeting niet meer genoemd worden bij de eindmeting. Er heeft dus een verandering plaatsgevonden door samenwerking met door de leerkracht samengestelde groepjes voor de coöperatieve werkvormen bij rekenen.

Sociaal : Verstoten

Beginmeting : F (15x), A (9x), C (7x), J (7x), R (6x), O (6x)

Eindmeting : C (13x), F (10x), J (9x), O (8x), R (6x), P (5x)

Wat opvalt is dat F van vijftien keer negatief genoemd te worden naar tien keer is gegaan, dat A bij de eindmeting er niet meer bijzit en dat zowel C als J als O vaker genoemd worden dan de eerste keer.

Werkgerelateerd : Populair

Beginmeting : U (7x), S (6x), E (5x), H (5x), D (5x), X (5x)

Eindmeting : X (8x), H (8x), U (7x), M (6x), V (5x)

Wat opvalt is dat bij de beginmeting drie van de leerlingen die genoemd zijn ook bij de populaire leerlingen zitten bij het onderdeel sociaal. Na het werken met de coöperatieve werkvormen heeft hier een verandering in plaatsgevonden.

Werkgerelateerd : Verstoten

Beginmeting : F (15x), C (10x), J (8x), A (6x), R (5x), S (5x), O (5x)

Eindmeting : C (13x), F (10x), B (6x), R (6x), T (6x), A (5x), O (5x)

Wat opvalt is dat de beginmeting bijna, op één leerling na, hetzelfde is als het onderdeel sociaal. Ook hier heeft weer een verandering plaatsgevonden, zo zijn J en S uit de lijst verdwenen.

4.2.1 Conclusie sociogram

Vanuit het sociogram is gebleken dat er verandering plaatsvindt op het sociaal populair gebied. Leerlingen zien niet alleen eerdere vriendjes of vriendinnetjes om mee te spelen, maar spreken nu ook met andere leerlingen af/ kiezen ook voor andere leerlingen om af te spreken (Förre, 2000). Dat zie je ook terug bij wie er sociaal verstoten zijn in de groep. Leerlingen die eerder genoemd werden worden nu wat minder genoemd.

4.3 Observatielijst

Zoals eerder genoemd in hoofdstuk 3 heeft er observatie (observatielijst bijlage 3) plaatsgevonden door de IB-er (2x) en door de directrice (2x). Deze gegevens zijn toegelicht middels een persoonlijk gesprek zodat het voor mij duidelijk is wat zij bedoelen en gezien hebben. Wat opvalt bij het onderdeel inrichting is dat de klas veranderd is van het zitten in tweetallen naar groepjes van vijf leerlingen. Bij de beginmeting viel op dat er te weinig loopruimtes waren tussen de groepjes. Leerlingen stoten elkaar aan bij het langslopen etc. Tijdens de eindmeting zie je terug dat dit veranderd is. Ik heb nogmaals goed naar de inrichting van het lokaal gekeken en een aantal kasten anders neergezet zodat ik de groepjes wat verder van elkaar kon zetten. Wat betreft het onderdeel afspraken is te zien dat bij de beginmeting de afspraken wel gemaakt zijn maar nog niet goed worden nageleefd. Zowel de IB-er als de directrice geven aan dat ik vaak moet ingrijpen en corrigeren. Tijdens de eindmeting zie je dit minder terug, leerlingen zijn gewend aan de manier van werken en weten wat de taakrollen van TOM inhouden. Hierdoor hoef ik minder te corrigeren en wanneer ik dit wel doe, doe ik dit op een positieve manier. Niet het negatieve gedrag benoemen, maar bijvoorbeeld iemand benoemen die hard aan het werk is. Door het gewenste gedrag te benoemen, zal een leerling eerder leren hoe het hoort en zorgt voor duidelijkheid (Wyffels, 2006). Wat betreft de lesopbouw vallen vooral de twee stellingen; De leerlingen zijn tijdens de activiteit actief en betrokken bezig en De leerlingen krijgen duidelijk verantwoordelijkheid voor hun activiteit op. Bij de beginmeting waren deze onvoldoende aanwezig. Tijdens de

eindmeting was dit wel zichtbaar. De waardering van het eindproduct en het nabespreken van het samenwerken wordt als zeer positief ervaren en benoemd. De conclusie is dat de organisatie voor het coöperatief leren is aangepast, wat het werken met coöperatieve werkvormen ten goede is gekomen. Daarnaast heeft het een bijdrage geleverd aan de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de leerlingen.

4.4 Conclusie data-analyse

Middels coöperatieve werkvormen is het mogelijk om de sfeer in de groep positief te bevorderen. Uit de klimaatschaal is gebleken dat leerlingen minder vaak ruzie ervaren (vraag 4), dat leerlingen zich minder snel vervelen (vraag 15), dat leerlingen het gevoel hebben dat er meer echte vrienden van elkaar zijn (vraag 7 en 27), dat leerlingen ervaren dat er hulp wordt geboden als hierom gevraagd word (vraag 9), dat er minder vaak gemeen gepest en geplaagd wordt (vraag 19), dat leerlingen meer met elkaar praten voor en na schooltijd (vraag 20) en dat de leerlingen elkaar aardiger vinden (vraag 21). Vanuit het sociogram is gebleken dat er verandering plaatsvindt op het sociaal populair gebied. Leerlingen zien niet alleen eerdere vriendjes of vriendinnetjes om mee te spelen, maar spreken nu ook met andere leerlingen af/ kiezen ook voor andere leerlingen om af te spreken (Förrer, 2000). Dat zie je ook terug bij wie er sociaal verstoten zijn in de groep. Leerlingen die eerder genoemd werden worden nu wat minder genoemd. Uit meting blijkt dat bij populair werkgerelateerd de leerlingen snel kiezen voor leerlingen die bekend staan in de groep als sterke/plus leerlingen. Na het werken met de coöperatieve werkvormen is dit niet meer geheel het geval, rustigere leerlingen die luisteren naar anderen worden nu ook als populair benoemd, daar de leerlingen ervaren hebben dat het fijn werken is met hen. Vanuit de observatielijst is gebleken dat middels kleine aanpassingen de klas geschikt gemaakt kan worden voor coöperatief leren. Zo dient er gezorgd te worden voor loopruimtes en horen materialen makkelijk bereikbaar te zijn. Daarnaast heeft het een bijdrage geleverd aan de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de leerlingen. Als leerkracht is het belangrijk afspraken duidelijk en concreet te verwoorden, deze nakomen en controleren. Vanuit de tips van Kagan (2004) ervaar ik als positief; stel de omgeving op de hoogte, bespreek en leer sociale vaardigheden aan, denk van tevoren na over de interactie, begin met zeer gestructureerde en korte werkvormen die voor iedereen te doen zijn en leer een nieuwe strategie eerst goed aan voordat je aan een andere begint. Door deze tips als leerkracht op te volgen en de beginsituatie van de profijtgroep in beeld te hebben, kan er ingespeeld worden op de onderwijsbehoeften van de profijtgroep. Dit zorgt voor bewuste ondersteuning en motiverende en attractieve activiteiten zodat er een positieve sfeer gecreëerd kan worden.

Hoofdstuk 5 Conclusies en waardering onderzoek

5.1 Beantwoording van de onderzoeksvraag.

De volgende onderzoeksvraag staat centraal in dit onderzoek :

Hoe kan ik in groep vijf mijn leerkrachtgedrag en coöperatieve werkvormen afstemmen op het samenwerkend leren bij het vak rekenen, teneinde het klassenklimaat positief te ontwikkelen?

Zowel Förrer (2000) als Van Vught (2005) beschrijven dat positieve wederzijdse afhankelijkheid een voorwaarde is voor coöperatief leren. De leerlingen hebben elkaar nodig en zijn van elkaar afhankelijk om het leerdoel te bereiken. Om dit als leerkracht te realiseren benoemt Förrer (2000) zes tips, namelijk; formuleer een groepsdoel, beloon de groep, ken rollen toe aan de groepsleden, geef elke leerling een taak binnen de groep, zorg ervoor dat ze materiaal moeten delen binnen de groep en maak gebruik van groepsvorming. Door er de taakrollen van TOM (zie Bijlage 1) aan toe te voegen heb ik structuur aangebracht waardoor ik de korte werkvormen met een leeractiviteit die voor iedereen te doen is heb kunnen inzetten op het gebied van rekenen. Hierbij heb ik me gericht op de basissamenwerkingsvaardigheden (Förrer, 2000): prettige omgang met elkaar, eigen initiatief, gericht op anderen en je houden aan de afspraak. Dit vraagt van mij als leerkracht; het kennen en waarderen van de leerlingen, kennis hebben van de leerinhouden en weten hoe deze toegankelijk gemaakt kunnen worden, kritisch naar eigen instructiewijze en –vaardigheden durven te kijken en duidelijke en heldere doelen voor ogen hebben. Tevens de groep op effectieve wijze leiden en het leren van de leerlingen bewaken, bereid zijn om sociale vaardigheden binnen de klas expliciet aan te leren en/of in te zetten en niet geïsoleerd werken en optreden maar samenwerken met anderen, inclusief leerlingen, collega's, ouders en omgeving (Van Vught, 2005).

Door hier als leerkracht rekening mee te houden merk je dat het werken met coöperatieve werkvormen de leerlingen uitgedaagd en aanzet tot actief en constructief leren, interactie tussen leerlingen plaatsvindt, het verschillen benut tussen leerlingen om van elkaar te leren (Förrer, 2000). Door structureel gebruik te maken van coöperatieve werkvormen en je leerkrachtgedrag aan te passen kun je in een korte periode al kleine veranderingen teweeg brengen in het klassenklimaat (zie paragraaf 4.4). Dit alles leidt tot een positief klassenklimaat waarin leerlingen sociaal competent worden. De leerkracht krijgt een begeleidende rol en kan zo een sturende bijdrage leveren aan het positieve klassenklimaat.

5.2 Bijdrage van het onderzoek aan kennisontwikkeling

Het uitgangspunt van dit onderzoek is het positief beïnvloeden van het klassenklimaat. Bij het uitvoeren van het onderzoek is rekening gehouden met het niveau van de leerlingen, het aanleren van samenwerken, de rol van de leerkracht en de invloed van de omgeving zodat het klassenklimaat positief beïnvloed wordt. Wat, zoals te zien bij de data-analyse in hoofdstuk 4, is gelukt. Zo is te zien bij vraag 19 (figuur 9) dat meer dan de helft van de leerlingen aangeeft dat zij het niet eens zijn met de stelling. Volgens de leerlingen wordt er in onze klas niet vaak gemeen geplaagd en gepest. Daarnaast is te zien bij vraag 20 (figuur 10) dat drieëntwintig van de vijfentwintig leerlingen aangeeft met elkaar te praten voor en na schooltijd. Het communiceren met elkaar is dus verbeterd.

Tijdens dit onderzoek ben ik me bewust geworden van de rol die de leerkracht en de omgeving speelt om het klassenklimaat te beïnvloeden. Door literatuurstudie heb ik de onderbouwing over zowel samenwerkingsvaardigheden (Förre, 2000) als over coöperatief leren (Van Vught, 2005) geleerd. Op basis van deze opgedane kennis heb ik mijn klassenmanagement aangepast, leerlingen zitten nu standaard in groepjes daar zij eerst twee aan twee zaten. Ook heb ik niet alleen mijn handelen aangepast tijdens de rekenlessen, maar ook tijdens andere onderwijsactiviteiten. Ten opzichte van de omgeving heb ik vooral de IB-er en directrice enthousiast gemaakt voor het werken met coöperatieve werkvormen, daar zij het coöperatief leren hebben ervaren middels observatie. Mijn doel is om als change agent het coöperatief leren meer onder de aandacht te brengen bij collega's om het een plaats te kunnen gaan geven binnen de school.

5.3 Bijdrage van het onderzoek aan de professionele context

Dit onderzoek heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van mijn professionaliteit en het verbeteren van de sociale contexten binnen de profijtgroep. Zowel de leerkracht als de leerlingen hebben het werken met coöperatieve werkvormen als positief ervaren. De leerlingen zijn inmiddels in staat om samen tot een eindproduct te komen en is te zien in hoofdstuk 4 dat er in de dynamiek van de groep het één en ander veranderd is. Ouders, collega's en de omgeving zijn inmiddels een stuk positiever gestemd over de groep, wat blijkt uit eigen initiatieven om betrokken te zijn bij de groep en de positieve verhalen die zij vertellen. Met deze introductieperiode van het werken met coöperatieve werkvormen is een begin gemaakt met het stimuleren van het samenwerken, bewustwording van verschillen tussen leerlingen onderling, luisteren naar elkaar en begrip tonen en elkaar accepteren.

5.4 Kritische reflectie op de methodologie

Het onderzoek richt zich op het coöperatief leren met als doel het verbeteren van het klassenklimaat. In dit onderzoek is het gebruik van verschillende onderzoeksinstrumenten, waarbij leerlingen eigen inbreng hebben gehad, en het laten observeren van collega's sterk aanwezig. Middels deze onderzoeksinstrumenten is het duidelijk geworden dat het onderzoek bijgedragen heeft aan de verbeteringen van het welbevinden van de profijtgroep. De onderzoeker heeft gehandeld vanuit de beginmeting van de klimaatschaal (Donkers, 2008) en het invullen van het sociogram (sometics.nl) om zo aan te sluiten op de op dat moment huidige situatie. Door kennis op te doen over coöperatief leren, klassenmanagement en het uitvoeren van coöperatieve werkvormen, reflecteren en aanpassen heb ik als onderzoeker kunnen bereiken dat de leerlingen een beter klassenklimaat ervaren. De leerlingen bezitten inmiddels de basissamenwerkingsvaardigheden (Förre, 2000). Om deze samenwerkingsvaardigheden verder uit te bouwen naar voortgezette en gevorderde samenwerkingsvaardigheden is een langere periode van werken met coöperatieve werkvormen vereist. Immers zijn structurele herhaling en oefening noodzakelijk om vaardigheden aan te leren en te blijven beheersen (Claes et al., 2012). Tijdens het onderzoek is gebleken dat de omgeving een grotere invloed heeft op het klassenklimaat dan ik als onderzoeker van tevoren had gedacht. Tijdens het onderzoek kwam ik hierachter en heb ik deze alsnog meer kunnen betrekken bij het stimuleren van het klassenklimaat. Als ik het onderzoek nogmaals zou uitvoeren zou ik de ouders direct betrekken en er niet vanuit gaan dat leerlingen thuis communiceren. Op die manier had ik sneller vooruitgang gezien op het gebied van omgaan met diversiteit daar deze negatief in stand werd gehouden door de ouders.

5.5 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

In het begin van het onderzoek heb ik me vooral gericht op de profijtgroep en mijn gedrag en de invloed daarvan. Gedurende het onderzoek heb ik gemerkt dat er wat geluiden vanuit de ouders kwamen bij activiteiten, zoals mijn kind wil niet bij dat kind in de groep en werd er gesproken over dat de klas volgend schooljaar gesplitst moet worden. Vanaf dat moment zijn de ouders middels nieuwsflitsen vanuit mij en de leerlingen op de hoogte gehouden. Inmiddels praten ze positiever en willen ze dat de groep bij elkaar blijft, want zo zeggen ze; in elke groep is wel iets. De invloed van de omgeving (ecologie van de leerling), in dit geval de ouders heb ik onderschat. Vanaf het moment dat de ouders wat meer betrokken raken bij de groep heb ik gemerkt dat er een positiever klimaat ontstaat. Dat merk ik op dit moment omdat invallers ineens zelf aanbieden om voor de groep te komen, stagiaires graag opdrachten

willen uitvoeren en een collega haar eindgymles aan deze groep wilt geven. Er ontstaat dus een positievere gedachte over de groep. Het vervolgonderzoek zou gericht moeten zijn op de manier waarop de communicatie met betrekking tot ‘probleemgroepen’ invloed heeft op het klassenklimaat. Dit zou kunnen bevestigen of ontkrachten dat het communiceren in en over de groep richting de omgeving een belangrijke invloed heeft op het gedrag van leerlingen. Een ander vervolgonderzoek zou moeten zijn; of een langere periode van werken met coöperatieve werkvormen de leerlingen in staat stellen om de zeer gestructureerde en korte werkvormen om te vormen tot minder gestructureerde projecten, waardoor de basissamenwerkingsvaardigheden uitgebouwd kunnen worden naar voortgezette of gevorderde samenwerkingsvaardigheden.

Hoofdstuk 6 Reflectie

6.1 Vanuit de overtuiging

Ik werk vanuit de overtuiging dat men voor elkaar klaar dient te staan. Door voor elkaar klaar te staan leren mensen vanuit verschillende perspectieven naar een situatie te kijken waardoor zij sociaal competent worden. Zoals leren omgaan met diversiteit, inlevingsvermogen en leren luisteren naar elkaar. In de praktijk heb ik gemerkt dat de leerlingen uit de profijtgroep een zwakke sociale competentie hebben ontwikkelt. Dat zie ik aan het gebrek aan inlevingsvermogen, omgang met diversiteit en een slechte luisterhouding. Vanuit mijn overtuiging en waarneming in de profijtgroep is mijn onderzoek ontstaan, gericht op coöperatieve werkvormen. Coöperatieve werkvormen versterken de sociale competenties. Door het inzetten van coöperatieve werkvormen is mijn organisatorisch handelen veranderd. Dat is te zien aan het feit dat ik, om te zorgen dat de leerlingen sociale competenties ontwikkelen, ben overgestapt van tweetallen naar groepjes van vijf. Mijn handelen is veranderd van corrigerend naar begeleidend. Om het proces van de sociale competentie in te zetten ben ik aan de slag gegaan met korte gestructureerde coöperatieve werkvormen. Leerlingen hebben moeten wennen aan deze manier van werken. In het begin waren de leerlingen snel afgeleid, hadden een slechte luisterhouding en werkten niet samen. Eén leerling nam de leiding en de rest volgde of er ontstond discussie/ruzie. Hierdoor was mijn rol corrigerend. Gedurende het onderzoek merkte ik dat de leerlingen steeds meer gewend raakten aan de manier van werken en daardoor meer plezier erin kregen. Mijn rol is daarbij steeds meer begeleidend geworden. Dit is terug te zien in de observatie van de IB-er en directrice (zie paragraaf 4.3). Voor mij als leerkracht levert dit op dat ik met een positief gevoel voor de profijtgroep sta, wat het begeleidend handelen ten goede komt. Door dit positieve gevoel is mijn mentaal denkmodel veranderd. Het model stuurt mijn leerkrachtgedrag, bijvoorbeeld hoe ik reageer op bepaalde situaties. Dit heeft mijn authentiek functioneren veranderd. Voor de leerlingen ontstaat er inlevingsvermogen, omgaan met diversiteit en leren luisteren naar elkaar wat het klassenklimaat positief beïnvloed. De leerlingen hebben de basissamenwerkingsvaardigheden (Förre, 2000) ontwikkeld. Aangezien ik gedurende dit onderzoek voornamelijk bezig ben geweest met het bevorderen van de basissamenwerkingsvaardigheden (Förre, 2000) van de profijtgroep en mijn handelen is er tijdens dit onderzoek weinig contact met ouders geweest. Gedurende het onderzoek vernam ik wat negatieve geluiden. Vanaf dat moment zijn de ouders middels nieuwsflitsen op de hoogte gehouden, wat positief is ontvangen. Dit heeft gezorgd voor bewustwording van de rol van

ouders. Door ouders vooraf te informeren, tijdens het onderzoek te informeren wanneer ouders hierna kwamen vragen en ik er vanuit ging dat leerlingen thuis vertellen wat ze doen in de klas heb ik de aanname gedaan dat ouders op de hoogte waren. Dit was dus niet bij iedereen het geval.

6.2 Manier van leren

Uit de aan het begin van de opleiding ingevulde Kolb leerstijltest blijkt dat ik een echte denker ben, abstract en reflectief. Ik herken mezelf hier volledig in en zie dit terug bij het onderzoek. Ik blijf nadenken over hoe ik de coöperatieve werkvormen zou aanbieden, probeer met al het mogelijke rekening te houden, maak een voorstelling van hoe de situatie kan verlopen en hoe bij eventuele knelpunten kan worden ingegrepen. Ik blijf te lang zitten in het denken en bijstellen voordat ik handel. Het schrijven van het verslag blijft door mijn leerstijl lang oppervlakkig. Ik heb dan de behoefte aan directe feedback om zo op ideeën te komen. Door vragen te krijgen als ‘Waarom doe je dit?’ en ‘Wat wil je ermee zeggen?’ en hierover in gesprek te gaan kan ik het uitleggen, specifieker verwoorden en kan ik verder. Door regelmatig contact te hebben met mijn Critical Friends en een tijdspad op te leggen heb ik mezelf verder kunnen ontwikkelen als professional. Mijn Critical Friends zorgen ervoor dat ik de triade en rode draad in zicht blijf houden. Ik ben visueel ingesteld, kan situaties snel terughalen en merk daarna dat ik de interactie weer nodig heb. Doordat ik visueel ingesteld ben kan ik makkelijker reflecteren. Zo kan ik bijvoorbeeld makkelijk terughalen hoe het werken met de coöperatieve werkvormen de vorige keer is gegaan.

6.3 Bijdrage ontwikkeling competenties

De competenties waaraan ik gewerkt heb zijn orthopedagogisch en orthodidactisch. Orthopedagogisch vanwege het veilig klimaat wat er gecreëerd is, rekening houdend met de basisbehoeften van Stevens (1996). Door uit te gaan van mijn eigen kernkwaliteiten; een luisterend oor voor anderen, rechtvaardig, geduldig en behulpzaam heb ik dit klimaat kunnen creëren. Leerlingen durven hun eigen mening te geven, luisteren naar elkaar en hebben begrip voor elkaar. Mijn orthodidactisch competentie is versterkt aangezien ik nu in staat ben om een ‘nieuwe’ krachtige leeromgeving aan te bieden. Door middel van de coöperatieve werkvormen is een krachtige leeromgeving gevormd die afgestemd is op deze profijtgroep onder andere door beginmeting klimaatschaal en sociogram en gedurende het onderzoek middels reflectie. De competentie samenwerken met de ouders is versterkt door dit onderzoek. Zodra er weinig contact was waren de ouders negatief, zodra zij betrokken werden

middels nieuwsflitsen waren zij positief. De belangrijkste competentie waarin ik mezelf ontwikkelt heb is reflectie en professionele ontwikkeling. Reflectie is gedurende het gehele onderzoek aanwezig, aangezien er elke keer na een les met coöperatieve werkvormen dient te worden gereflecteerd. Zelf heb ik, als denker, gedurende het onderzoek regelmatig gereflecteerd op mijn handelen en de uitvoering van de coöperatieve werkvormen om zo aanpassingen te kunnen doen, zodat de leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen in een krachtige leeromgeving. In het begin van het onderzoek heb ik gemerkt dat ik wel reflecteer maar dan de stap 'doen' oversla of uitstel. Tijdens het onderzoek is dit steeds gemakkelijker geworden, gezien ik succeservaringen heb opgedaan en daardoor enthousiast ben geworden. Mijn professionele ontwikkeling heeft plaatsgevonden door mijn handelen uit te voeren en zo te ervaren, om te gaan en aan te passen wat ik van tevoren bedacht heb. Zo kon ik omgaan met diversiteit door eerst zelf groepen in te delen, later door de leerlingen zelf. Tevens heb ik me communicatief verder ontwikkelt door mijn communicatie aan te passen aan de profijtgroep, gericht op begeleiding en door contact te onderhouden met ouders en collega's.

6.4 De opbrengst

Het praktijkgericht onderzoek heeft mij de mogelijkheid gegeven om kennis te verwerven over coöperatief leren, reflecteren, het doen van aanpassingen van bijvoorbeeld mijn klassenmanagement en het uitvoeren van coöperatieve werkvormen. Zo heb ik kunnen ervaren hoe het is om een groep met een 'negatief' groepsgevoel te begeleiden naar een groep die kan omgaan met diversiteit, inlevingsvermogen en kunnen luisteren naar elkaar. Door dit onderzoek moest ik de stap 'doen' echt uitvoeren. Het onderzoek heeft geresulteerd in een verbetering van het klassenklimaat, door het bieden van een leeromgeving afgestemd op de onderwijsbehoeftes van de profijtgroep. Zo hebben de leerlingen de mogelijkheid gekregen, om ieder op eigen tempo, zich te ontwikkelen. Tevens heb ik mij door het uitvoeren van het praktijkgericht onderzoek, het opdoen van nieuwe kennis, het herschrijven van verslaglegging en ervaren en uitvoeren van 'nieuwe' werkvormen als professional ontwikkelt. Zo is mijn visie op het onderwijs en missie duidelijker geworden, kan ik me concreter verwoorden en voel ik me bekwaam als specialist in het herkennen en beïnvloeden van gedragingen van leerlingen. Tevens heeft het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek een bijdrage geleverd aan de verbetering van mijn onderwijspraktijk. Zowel de IB-er als de directrice zijn enthousiast, tevens ouders, over de vorderingen van de profijtgroep en willen gaan kijken hoe het werken met coöperatieve werkvormen een plaats kan krijgen binnen de school. In de toekomst zou ik graag zien dat coöperatieve werkvormen een plek heeft binnen de school.

Literatuurlijst :

Berting, J (2006) *De versplinterde samenleving*. Eburon

Claasen, W., Bruine, E. de, Schuman, H., Siemons, H. & Velthooven, B. van (2009). *Inclusief Bekwaam, Generiek competentieprofiel inclusief onderwijs*. Garant.

Duerloo, M. (2010). *Klasklimaat en leerlingprestaties: Is er een verband ?*, School+visie, nr.1

Donkers A. (2010). *De klimaatschaal dwingt de docent tot reflectie*, Vector, nr 14

Donkers A. (2011). *Durft u als leerkracht de uitdaging aan ?*, Zorgbreed, jaargang 08, nr.30

Förrer, M., Kenter, B., & Veenman, S. (2000). *Coöperatief leren voor alle leerlingen*. Amersfoort: CPS onderwijsontwikkeling en advies.

Jenninga, J (2008). *Professioneel omgaan met gedragsproblemen*. Amersfoort: Thieme Meulenhof

Johnson, D.W., & Johnson, R.T. (1999). *Making Cooperative Learning Work*”, *Theory into Practice*, volume 38, number 2

Kagan, S. (2004). *Structureel coöperatief leren*. Vlissingen: Bazalt .

Lange, R. de., Schuman, H., & Montesano Montessori, N (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Marzano, R.J. (2012). *Wat werkt: pedagogisch handelen & klassenmanagement, vier fundamentele strategieën*. Vlissingen: Bazalt

Meersbergen, E. van & Jeninga, J. (2012) *De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs*. Tijdschrift voor orthopedagogiek, 51, 4, pag. 175-185.

Pameijer, N.K., & Beukering, J.T.E. Van (2004). *Handelingsgerichte diagnostiek. Een praktijkmodel voor diagnostiek en advisering bij onderwijsleerproblemen*. Leuven: Acco.

Plomp, B. (2012). *Professioneel Ontwikkelplan*. Breda

Ponte, P. (2002). *Actie-onderzoek door docenten. Uitvoering en begeleiding in theorie en praktijk*. Leuven / Apeldoorn: Garant.

Schuman, H (2013). *Passend onderwijs vanuit de internationaal perspectief*.

Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk, themanummer passendonderwijs, jaargang 52, 3-4 maart-april 2013, pp. 156-171. Anwerpen, Garant.

Stevens, L. (1997). *Overdenken en doen. Een pedagogische bijdrage aan adaptief onderwijs*.

Strien, P.J. Van (1986) *Praktijk als wetenschap. Methodologie van het sociaalwetenschappelijk handelen*, Assen: Van Gorcum

Van Lieshout, T.(2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten*. Houten: uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum

Vugt, J. M. Van (2005). *Coöperatief leren binnen adaptief onderwijs*. Baarn: HB uitgevers .

Wyffels, D. (2006) *Hoe coach ik mijn klas*. Tielt: Lannoo-Uitgeverij

Onderwijsraad : Versterk de internationalisering en Europeanisering van de onderwijsinhoud

Rekenmethode Wis en Reken, Bekadict 2001

Rijksoverheid : studie nieuwe leren

Taakrollen TOM

www.cooperatieflerenleren.blogspot.nl

www.klimaatschaal.nl

www.sometics.nl

www.watwerktopschool.nl/model-van-marzano

Bijlage 1: Taakrollen Coöperatief leren (TOM).

Taakrollen Coöperatief leren

Materiaalbaas

Je let goed op welke materialen jullie nodig hebben en waar je ze kunt halen.
Je haalt de materialen snel op zodat je groep aan het werk kan.
Als tijdens het werk nog materiaal nodig is, mag alleen jij dat gaan halen.
Als het werk klaar is, lever je het werk in bij de leraar en ruim je de materialen die jullie hebben gebruikt op.

Tafelbaas

Je zorgt dat je weet hoe de tafels moeten staan.
Je geeft je groepsgenoten aanwijzingen voor het plaatsen van de tafels.
Je zorgt ervoor dat dit snel en zachtjes gebeurt.

Stille-kapitein

Je houdt in de gaten of je groepsgenoten niet te hard praten.
Als de groep te hard praat, zeg je bijvoorbeeld: 'We moeten iets zachter praten.'
Als jouw groep last heeft van een andere groep mag jij hen waarschuwen en vragen wat zachter te doen.

Schrijver

Zorg ervoor dat je pen en papier voor je hebt.
Als de groep een antwoord geeft, vraag dan of iedereen het ermee eens is.
Schrijf het antwoord van je groep goed leesbaar op.

Het project Teamonderwijs Op Maat, afgekort TOM, wordt uitgevoerd door KPC Groep in opdracht van het Ministerie van OCW.
Wilt u meer weten over het TOM-project en de deelnemende scholen, kijk dan op www.teamonderwijs.nl

Tijdbewaker

Je zorgt ervoor dat je de klok kunt zien of een horloge hebt. Je vertelt aan het begin van de opdracht hoeveel tijd jullie hiervoor hebben. Wanneer de groep erg lang bij een vraag blijft hangen, waarschuw je, bijvoorbeeld door te zeggen: 'We moeten aan de volgende vraag beginnen, anders krijgen we het niet af.' Af en toe vertel je je groep hoeveel tijd er nog over is. Je geeft aan wanneer de tijd bijna voorbij is en jullie echt moeten stoppen.

Aanmoediger

Moedig je groep aan voordat jullie aan het werk gaan, bijvoorbeeld: 'Kom op jongens, we gaan aan de slag!' Wanneer iemand even vastzit, zeg je bijvoorbeeld: 'Kom op, je kunt het wel.' Wanneer je groep de opdracht moeilijk vindt, zeg je bijvoorbeeld: 'We kunnen het wel, even goed nadenken.'

Taak-kapitein

Je zorgt ervoor dat iedereen bij de groep blijft en dat niemand wegloopt. Wanneer iemand in de groep over andere dingen praat dan de taak zeg je: 'Eventjes erbij blijven.' Wanneer de groep niet meer geconcentreerd is, zeg je: 'Kom op, probeer nog even mee te doen.'

Bijlage 2: *Pedagogisch protocol.*

Visie Pedagogisch klimaat

Veiligheid	Vertrouwen	Vorming
\$ respect	\$ verantwoordelijkheid	\$ zelfstandigheid
\$ rust	\$ ruimte geven	\$ competentiegevoel
\$ regelmaat		\$ zelfredzaamheid
\$ zelfvertrouwen		
\$ saamhorigheid		

Voor de Dobbelsteen zijn, wanneer we het hebben over het pedagogisch klimaat, de volgende pijlers van belang:

- \$ veiligheid
- \$ vertrouwen
- \$ vorming

Aan de pijlers wordt inhoud gegeven door verschillende begrippen zoals verwoord in het schema. Bij deze begrippen horen concrete gedragingen die verwacht worden van de leerkrachten, de leerlingen en de ouders. Wanneer deze concrete gedragingen door de leerlingen, de leerkrachten en de ouders eigen gemaakt worden, zullen zij groeien in hun zelfvertrouwen en zal er een gevoel van saamhorigheid ontstaan. De leerlingen, leerkrachten en ouders zullen zich dan 'thuis' voelen op de Dobbelsteen en volop gelegenheid krijgen zichzelf te ontwikkelen.

Invulling begrippen pedagogisch klimaat.

Pijlers	Begrippen	Leerkrachtgedrag	Leerlinggedrag	Gedrag ouders
Veiligheid	respect	§ Gebruikt geen fysiek contact om leerlingen te corrigeren of de veiligheid moet in het geding zijn. § Gebruikt geen non-verbaal gedrag om anderen te kwetsen. § Sprekt collega's, lln en ouders aan zoals hij/zij zelf aangesproken wil worden. § Elkaar aankijken als je iemand aanspreekt. § Houdt zich aan gemaakte afspraken incl. parkeerbeleid, rookbeleid. § Praat met anderen, niet over anderen.	§ Er is geen fysiek contact waardoor de ander pijn heeft. § Gebruikt geen non-verbaal gedrag om anderen te kwetsen. § Sprekt andere leerlingen, ouders en lkr aan zoals hij/zij zelf aan gesproken wil worden. § Elkaar aankijken als je iemand aanspreekt. § Houdt zich aan gemaakte afspraken. § Praat met anderen en niet over anderen.	§ Gebruikt geen fysiek contact om leerlingen te corrigeren of de veiligheid moet in het geding zijn. § Gebruikt geen non-verbaal gedrag om anderen te kwetsen. § Sprekt lkr en lln en andere ouders aan zoals hij/zij zelf aan gesproken wil worden. § Elkaar aankijken als je iemand aanspreekt. § Houdt zich aan gemaakte afspraken incl. parkeerbeleid, rookbeleid. § Praat met anderen en niet over anderen.
	rust	§ Sprekt lln en ouders op een rustige toon aan. § Kalmeert de lln als deze in paniek is. § Houdt toezicht op de naleving van de regels door de lln. § Reageert rustig op situaties, voorvallen. § Maakt afspraken met de lln die de rust waarborgen over hoe ze zich moeten gedragen in klas. § Lkr beweegt zich rustig door de school/klas. § Lkr zorgt voor een rustige uitstraling van het lokaal. En dat het schoon en opgeruimd is. § Praat op rustige toon (volume).	§ Sprekt op een rustige toon tegen medelln en lkr. § Rustig lopen en praten in de gang en de klas. § Nadenken voor je reageert. § Past gedrag, werkwijze, handelen aan wanneer er correctie gegeven wordt. § Lln brengt structuur aan in 'eigen' spullen op school (kapstok, tas, kastje, tafeltje).	§ Sprekt lkr en lln op een rustige toon aan. § Verlaten de klas voordat de bel gaat. § Ondersteunen de gemaakte afspraken tussen lkr en lln. § Komen niet onnodig de school binnen. § Spreken lkr op een daarvoor geschikt moment (rustig) aan (na schooltijd). § Ouders van groep 1-2 beperken zich tot het aandacht schenken aan de (hun) kinderen tijdens de inloop. § Bewegen zich rustig in en om de school.
	regelmaat	§ Neemt aan het begin van de dag het programma door. § Maakt gebruik van een vast dagritme/pictogrammen en houdt vast aan vaste gebruiken. § Gebruikt zoveel mogelijk dezelfde dagindeling. § Voert dagrituelen, regels en afspraken consequent uit.	§ Zorgt dat hij/zij huiswerk, gymspullen, zwemspullen of andere benodigheden bij zich heeft. § Leerling houdt zich aan de rituelen, regels en afspraken.	§ Zorgen dat de lln op tijd op school zijn en opgehaald worden. § Informeren indien gewenst naar het wel en wee van de (hun) kinderen op school. In ieder geval doen ze dit tijdens de rapportgesprekken.

Pijlers	Begrippen	Leerkrachtgedrag	Leerlinggedrag	Gedrag ouders
Vertrouwen	verantwoordelijkheid	§ Komen afspraken na die gemaakt zijn met de teamleden, lln en ouders. § Als dit niet lukt vraagt de lkr tijdig hulp. § Beargumenteren hun keuzes, met betrekking tot wat ze doen en zeggen, naar lln en ouders. § Laten lln beargumenteerde keuzes maken. § Laat de kinderen merken/weten dat je ze vertrouwt en spreek dit ook uit. § Is nooit met één leerling in een afgesloten ruimte. § Zorgt voor het sluiten van de deuren. § Houdt overzicht over de groep en in de pauzes wordt gesurveilleerd.	§ Verzorgen hun eigen werk netjes. § Zorgen dat alle spullen in de klas netjes en heel blijven. § Melden bij de lkr wanneer er iets kapot is. § Zorgen dat de andere lln zich ook 'thuis' voelen op school door belangstelling te tonen, elkaar te helpen en naar elkaar te luisteren. § Lln beargumenteren hun keuzes. § Lln voelen zich sterk en stralen dit uit door zelfbewust met hun taak om te gaan. § Zorgt voor het sluiten van de deuren. § Zorgt dat hij/zij op tijd binnen is.	§ Gemaakte afspraken nakomen. § Zorgdragen voor het terugbezorgen van briefjes, rapporten e.d. § Lkr op tijd aanspreken als er iets met lln is. § Ouders hebben de verantwoordelijkheid om hun kind op te voeden. § Staan achter de visie van de school. § Zorgt voor het sluiten van de deuren. § Bezoeken onder schooltijd alleen op afspraak de school. § Een signalerende rol met betrekking tot ongewenst gedrag en bespreken dit bij voorkeur met de betreffende ouder of leerkracht.
	ruimte geven	§ Open staan voor een andere mening. § Lln vrijheid geven om eigen indeling van werk, eigen keuzes te maken. § Aangeven dat lln fouten mogen maken.	§ Open staan voor de mening van een andere lln. § Maken eigen keuzes aan de hand van de verschillende mogelijkheden die de lkr aanbiedt.	§ Open staan voor de mening van anderen. § Geven de lkr en de school vertrouwen door te informeren naar hun kind bij de lkr. § Ten overstaan van de kinderen gaat de ouder geen confronterend gesprek met de lkr aan.

Pijlers	Begrippen	Leerkrachtgedrag	Leerlinggedrag	Gedrag ouders
Vorming	zelfstandigheid	§ Lkr probeert zelf nieuwe werkvormen en materialen uit. § Sturen de leerlingen in het zelf bedenken van oplossingen door: te stimuleren dat de lln eerst zelf het probleem proberen op te lossen, na te vragen wat de lln kan doen als je iets niet weet of kan. § Leren werken met taken waarbij de zelfstandigheid bevordert wordt.	§ Lln, nemen eigen beslissingen, maken keuzes op takenkaart. § De lln weten wat en hoe ze iets moeten doen. § Proberen eerst zelf problemen op te lossen. § Vraagt eerst hulp bij medelln. § Werkt zelfstandig aan takenkaart. § Werkt volgens gemaakte afspraken.	§ Sporen hun kinderen aan om problemen zelf op te lossen. § Laten hun kinderen zelfstandig de school in gaan wanneer de school aangeeft dit wenselijk te vinden.
	competentiegevoel	§ Complimenten geven aan lln, ouders en collega's. Hierdoor krijgen met name de lln het gevoel dat 'ze het kunnen'. § Lln stimuleren taken op te pakken en vertrouwen uitspreken dat ze het kunnen uitvoeren. § Positief corrigeren. § Praat positief over lln, ouders en collega's. § Geven tijdig aan de ouders aan of het met hun kind goed of juist niet goed gaat. Indien nodig worden de nodige maatregelen genomen. § Laten modelgedrag zien.	§ Elkaar complimenten geven. § Elkaar helpen. § Samenwerken. § Stralen zelfvertrouwen uit wanneer ze taak uitvoeren. § Verwoorden wat ze wel en/of niet kunnen. § Laten modelgedrag zien.	§ Ook naar de lkr komen als het goed gaat. § Eigen kinderen positief stimuleren. § Geven de kinderen door positieve opmerkingen het gevoel dat 'ze het kunnen'. § Praten positief over de school. § Geven tijdig aan of het met hun kind goed of juist niet goed gaat. § Laten modelgedrag zien.
	zelfredzaamheid	§ Zelf problemen proberen op te lossen. § Zelf met verschillende oplossingen komen en uitproberen. § Weet waar (bij wie) hij/zij moet zijn voor hulp. § Geeft lln de gelegenheid, tijd en ruimte om zelf dingen op te lossen en uit te voeren.	§ Niet te snel vragen stellen. § Kleine problemen zelf oplossen. § Voeren zelfstandig taken uit (zelf jas dicht doen, aankleden e.d.).	§ Komen naar de juiste personen als er problemen zijn. § Komen met een reëel (aanvaardbare) emotie op voor hun kind. § Geven kinderen de gelegenheid, tijd en ruimte om zelf dingen op te lossen en uit te voeren.

Hoe te handelen bij ongewenst gedrag.

De regels moeten duidelijk zijn en consequent gehanteerd worden. De personeelsleden dragen hier zorg voor.

Als een leerling een regel overtreedt of een afspraak niet nakomt wordt dit door de leerkracht benoemd en wordt aangegeven wat het gewenste gedrag is. Er wordt ook bij de leerling nagevraagd of hij weet wat het gewenste gedrag is door hem/haar dit te laten verwoorden. Als de regels en/of afspraken daarna opnieuw genegeerd worden kan een personeelslid een straf opleggen.

Een straf kan in de vorm van onder andere:

- § opschrijven waarom hij/zij iets gedaan heeft en dit wordt afgesloten met een gesprek
- § time-out binnen de groep
- § strafwerk
- § opruimen van de door de leerling gemaakte rommel
- § vergoeden van iets dat vernield is
- § uit de klas sturen waarbij gezorgd wordt voor een gerichte opvang in overleg met collega's, dit geldt alleen voor leerlingen die binnen de zorg bekend zijn
- § werk na schooltijd laten afmaken
- § in de pauze binnen blijven en een 'werkje' maken

Een straf moet voldoen aan de volgende eisen:

- § duidelijk
- § betekenisvol
- § zinvol
- § consistent
- § consequent
- § realistisch
- § gepast
- § niet eindeloos

Straffen die in géén geval toegepast worden zijn:

- § schelden en/of schreeuwen tegen de leerling
- § fysiek straffen

Bovenstaande straffen kunnen veelal in elke groep gebruikt worden. Als veilige school zijn we tegen collectieve straffen. Het blijft soms wel noodzakelijk om praktische maatregelen te nemen die een hele groep treffen. Het gaat hierbij echter nooit om straffen. Wanneer een leerling overstuurd is door de straf die hij gekregen heeft neemt de groepsleerkracht contact op met de ouders. Het laten nablijven van de leerlingen is niet altijd realiseerbaar omdat ze uit school worden opgehaald of worden opgehaald door de buitenschoolse opvang. Bij de jonge kinderen die straf gekregen hebben vanwege ongewenst gedrag wordt de betreffende ouder binnen geroepen en in het bijzijn van het kind wordt nogmaals over de overtreding gesproken. Naarmate de leerlingen ouder worden kan een straf langer duren. Het moet voor de leerlingen wel te overzien zijn. Bij de leerlingen is het wel belangrijk dat er direct gestraft wordt.

Het doel van het straffen:

De leerling wijzen op het gewenste gedrag en het afleren van het ongewenste gedrag. Als de leerling na de straf het gewenste gedrag laat zien moet dit beloond en/of benoemd worden.

Als een leerling na moet blijven belt de groepsleerkracht de ouders/verzorgers/oppas. De straf wordt altijd afgesloten met een gesprek waarin zowel de leerling als de leerkracht aan geeft wat zijn/haar verwachtingen zijn naar aanleiding van hetgeen gebeurd is en hoe het verder gaat. Als niet de groepsleerkracht de straf geeft, geeft hij/zij dit door aan de groepsleerkracht. Deze draagt zorg voor registratie in de klassenmap en zorgt voor communicatie naar de ouders. De groepsleerkracht houdt overzicht van de voorvallen en de gegeven correcties c.q. straffen die een leerling gekregen heeft. Bij de bespreekmomenten 1-2-3 wordt door de intern begeleider expliciet gevraagd naar de registratie en wordt besproken welke maatregelen er tot nu toe zijn genomen en of er actie ondernomen moet worden met betrekking tot een specifieke leerling.

Als een leerling 2 keer in één week, met betrekking tot de punten op 'het gespreksformulier veiligheid', ongeoorloofd gedrag vertoont worden de ouders uitgenodigd voor een gesprek. Op het gespreksformulier worden de gemaakte afspraken genoteerd en dit formulier wordt door de ouders ondertekend. De groepsleerkracht draagt er zorg voor dat het formulier opgeborgen wordt in het leerlingdossier.

Als het gedrag van een leerling mogelijk gaat leiden tot onveilige situaties voor de leerling zelf, andere leerlingen en/of de leerkracht wordt er, in overleg met de directie, een gesprek gevoerd met de ouders. In dit gesprek worden specifieke afspraken gemaakt met betrekking tot het gedrag van de leerling. Deze afspraken worden vastgelegd op het 'Formulier bijzondere maatregelen t.a.v. ongeoorloofd gedrag' en ondertekend door de ouders, groepsleerkracht en de directie.

GESPREKSFORMULIER ONGEORLOOFD GEDRAG T.A.V. VEILIGHEID

Leerling :	Groep :
Datum :	Schooljaar:
Leerkracht :	

Korte probleem omschrijving: _____ _____ _____ _____ _____ _____

Respect	☐ De leerling spreekt ouders, leerkracht of leerlingen aan zonder stemverheffing, ongeoorloofd en/of uitdagend taalgebruik. ☐ De leerling houdt zich aan gemaakte afspraken. ☐ De leerling gebruikt geen lichamelijk geweld tegen anderen.
---------	---

Opmerkingen leerkracht: _____ _____ _____ _____ _____ _____
--

Afspraken: _____ _____ _____ _____ _____ _____

Ouders in kennis gesteld d.d.:	Handtekening ouders:
Handtekening leerkracht:	Handtekening directie:

FORMULIER BIJZONDERE MAATREGELEN T.A.V. ONGEoorloofd Gedrag

Leerling :	Groep :
Datum :	Schooljaar:
Leerkracht :	

Korte probleem omschrijving: _____

Maatregelen/afspraken: _____

Evaluatie: _____

Ouders in kennis gesteld d.d.:	Handtekening ouders:
Handtekening leerkracht:	Handtekening directie:

Bijlage 3: Observatielijst.

Inrichting

Het lokaal is zo ingericht dat in tweetallen/groepjes gewerkt kan worden	ja	nee
Er is een voor de leerlingen herkenbare plaats waar instructie kan worden gegeven aan groepjes leerlingen.	ja	nee
De materialen die de leerlingen nodig hebben zijn makkelijk te bereiken	ja	nee
Er is voldoende loopruimte tussen de groepjes	ja	nee

Afspraken

Er zijn duidelijke afspraken gemaakt over de tijdsduur die de leerlingen tot hun beschikking hebben.	ja	nee
Er zijn duidelijk afspraken gemaakt over de gewenste resultaten.	ja	nee
Er zijn afspraken gemaakt over sociaal gedrag	ja	nee
In de groepen zijn afspraken gemaakt over rollen en taken	ja	nee

Lesopbouw

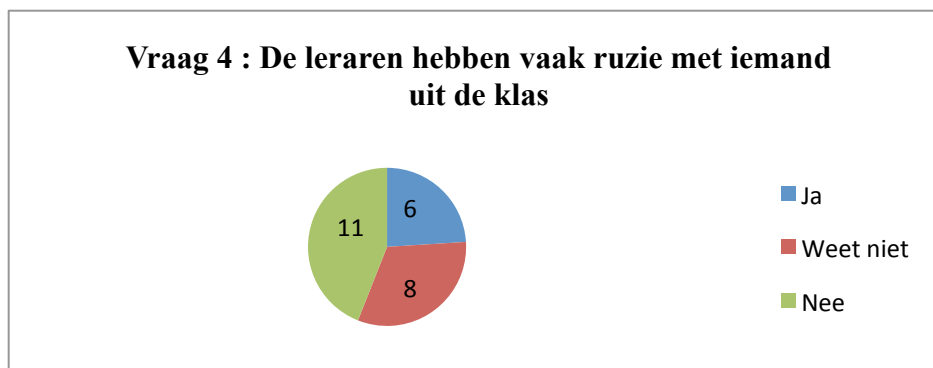
De samenwerkingsvorm zit geïntegreerd in de les.	ja	nee
De leerlingen krijgen instructie voor het samenwerken.	ja	nee
De leerlingen oefenen het samenwerken.	Ja	nee
De leerlingen krijgen ondersteuning van de rondlopende docent.	Ja	nee
De leerlingen worden aan de gemaakte afspraken gehouden.	Ja	nee
Er wordt een prettig leerklimaat gemaakt	ja	nee
De gegeven opdracht leent zich voor samenwerkend leren	ja	nee
De leerlingen zijn voor het eindresultaat van elkaar afhankelijk	ja	nee
De leerlingen zijn tijdens de activiteit actief en betrokken bezig	ja	nee
De leerlingen krijgen duidelijk verantwoordelijkheid voor hun activiteit	ja	nee
De docent stimuleert zoveel mogelijk positief	ja	nee
Het eindproduct wordt duidelijk gewaardeerd	ja	nee
Het samenwerken wordt nabesproken	ja	nee

Bron: module DIV1

Bijlage 4: Uitwerking Klimaatschaal.

Beginmeting

Onderdeel organisatie.

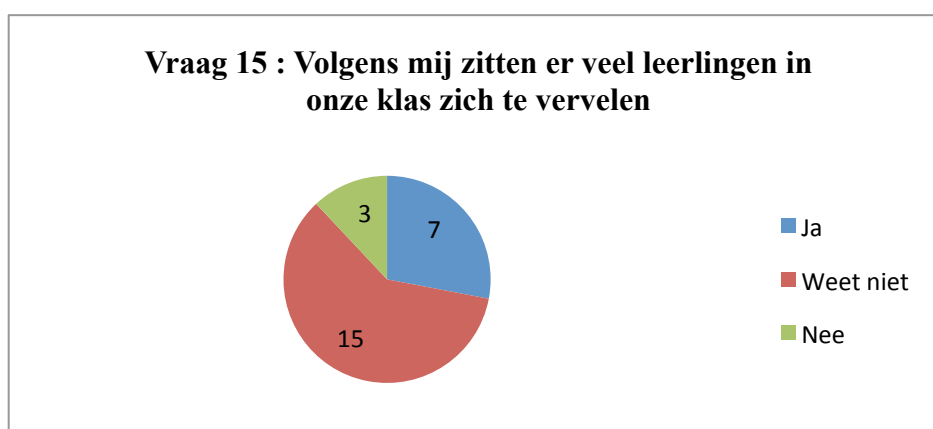

Figuur 14 Vraag 4 De leraren hebben vaak ruzie met iemand uit de klas.

6 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het eens zijn met de vraag.

8 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het niet weten.

11 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij dit niet zo ervaren.

Figuur 15 Vraag 15 Volgens mij zitten er veel leerlingen in onze klas zich te vervelen.

7 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het eens zijn met de vraag.

15 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het niet weten.

3 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij dat niet zo ervaren.

Figuur 16 Vraag 16 Ik vind dat de lessen bij de meeste leraren wat rommelig verlopen.

2 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij de lessen rommelig vinden verlopen.

5 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de lessen rommelig verlopen.

18 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het niet vinden dat de lessen rommelig verlopen.

Figuur 17 Vraag 28 Er wordt in deze klas veel lawaai gemaakt tijdens de lessen.

22 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat er veel lawaai wordt gemaakt tijdens de lessen.

1 leerling van de profijtgroep geeft aan dat zij niet weten of er veel lawaai wordt gemaakt tijdens de lessen.

2 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet ervaren dat er lawaai tijdens de lessen wordt gemaakt.

Onderdeel relatie.

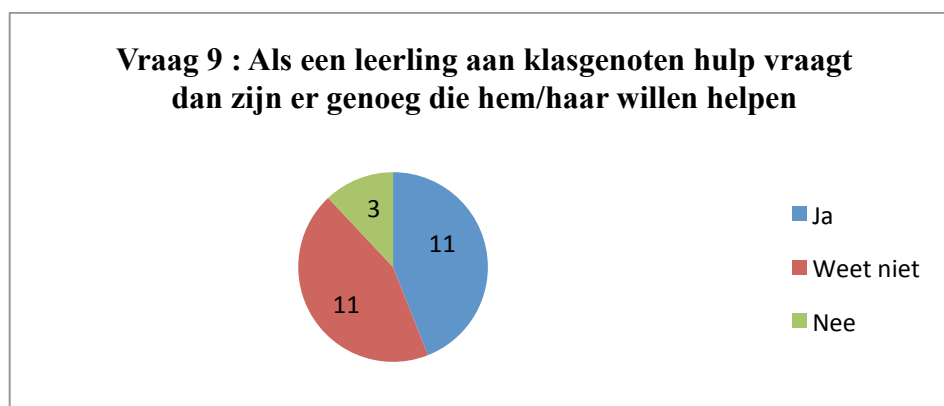

Figuur 18 Vraag 7 Volgens mij zijn er in onze klas maar weinig leerlingen echte vrienden van elkaar.

5 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat er in onze klas maar weinig echte vrienden van elkaar zijn in de klas.

12 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of er weinig echte vrienden van elkaar zijn in de klas.

8 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat er echte vrienden van elkaar zijn in de klas.

Figuur 19 Vraag 9 Als een leerling aan klasgenoten hulp vraagt dan zijn er genoeg die hem/haar willen helpen.

11 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat een klasgenoot helpt wanneer zij hulp vragen.

11 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat niet weten of een klasgenoot helpt wanneer zij hulp vragen.

3 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat een klasgenoot niet helpt wanneer zij om hulp vragen.

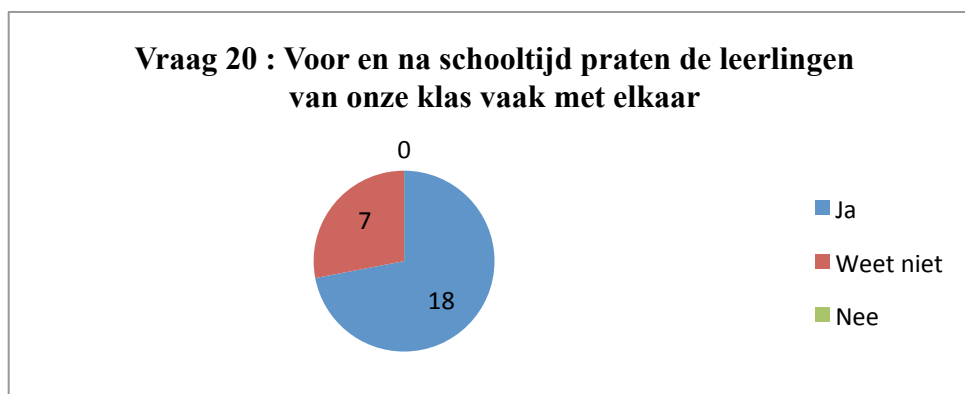

Figuur 20 Vraag 19 De leerlingen in onze klas plagen en pesten vaak gemeen.

8 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen in de klas vaak gemeen pesten en plagen.

4 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of leerlingen in de klas vaak gemeen pesten of plagen.

13 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet vinden dat leerlingen in de klas vaak gemeen pesten en plagen.

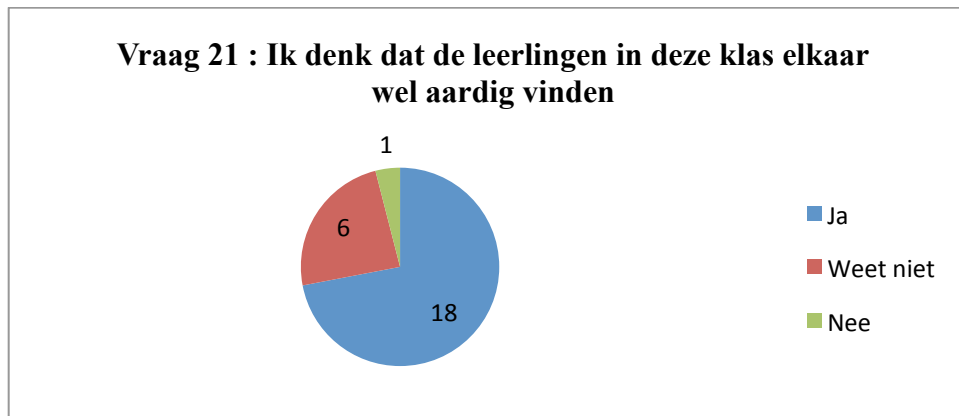

Figuur 21 Vraag 20 Voor en na schooltijd praten de leerlingen van onze klas vaak met elkaar.

18 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen van de klas vaak met elkaar praten voor en na schooltijd.

7 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of leerlingen van de klas vaak met elkaar praten voor en na schooltijd.

0 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat leerlingen van de klas niet met elkaar praten voor of na schooltijd.

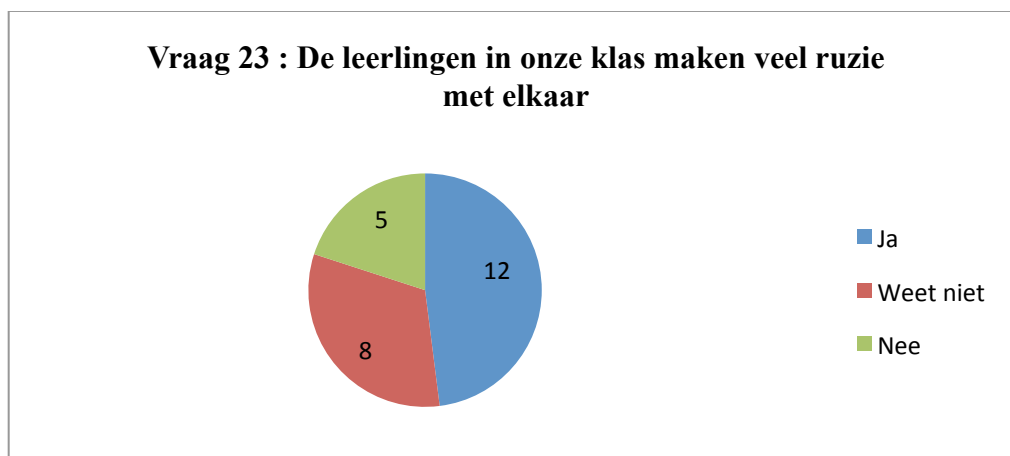

Figuur 22 Vraag 21 Ik denk dat de leerlingen in deze klas elkaar wel aardig vinden.

18 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen in de klas elkaar aardig vinden.

6 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de leerlingen in de klas elkaar aardig vinden.

1 leerling van de profijtgroep geeft aan dat zij denkt dat leerlingen in de klas elkaar niet aardig vinden.

Figuur 23 Vraag 23 De leerlingen in onze klas maken veel ruzie met elkaar.

12 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen in de klas veel ruzie met elkaar maken.

8 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de leerlingen in de klas veel ruzie met elkaar maken.

5 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet vinden dat de leerlingen in de klas veel ruzie met elkaar maken.

Figuur 24 Vraag 27 In deze klas zijn de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar.

14 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar zijn.

10 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar zijn.

1 leerling van de profijtgroep geeft aan dat zij vindt dat de meeste leerlingen geen goede vrienden van elkaar zijn.

Eindmeting

Onderdeel organisatie.

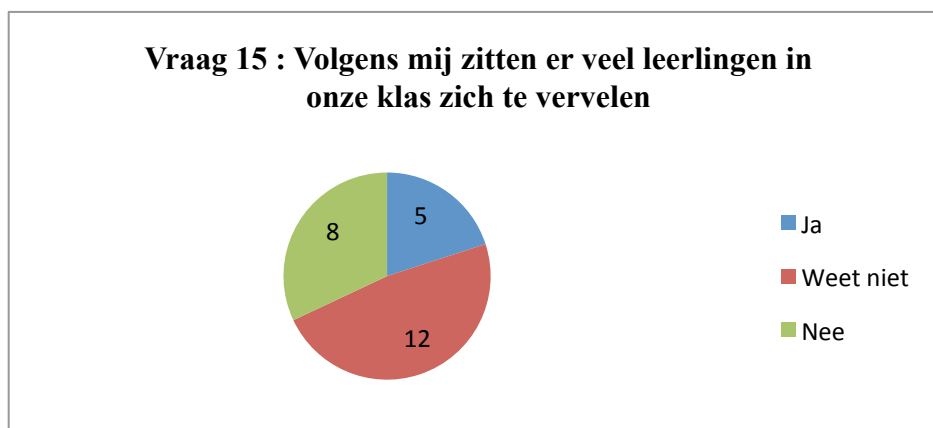

Figuur 25 Vraag 4 De leraren hebben vaak ruzie met iemand uit de klas.

3 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het eens zijn met de vraag.

9 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het niet weten.

13 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij dit niet zo ervaren.

Figuur 26 Vraag 15 Volgens mij zitten er veel leerlingen in onze klas zich te vervelen.

5 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het eens zijn met de vraag.

12 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het niet weten.

8 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij dat niet zo ervaren.

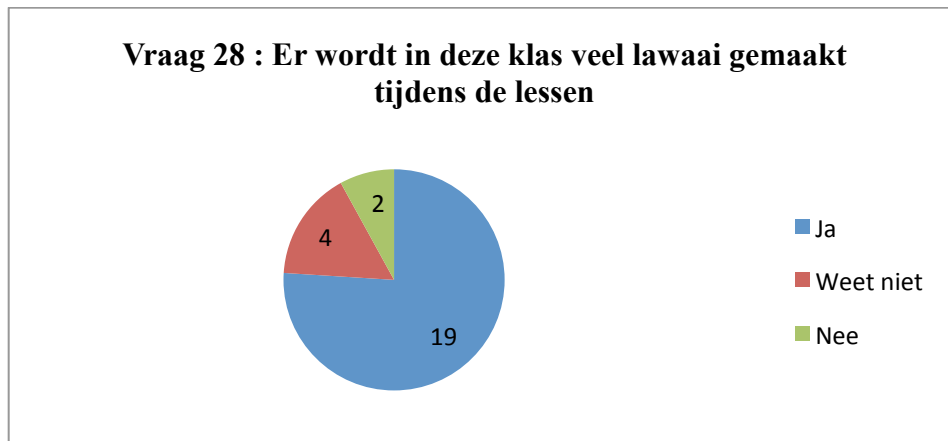

Figuur 27 Vraag 16 Ik vind dat de lessen bij de meeste leraren wat rommelig verlopen.

4 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij de lessen rommelig vinden verlopen.

7 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de lessen rommelig verlopen.

14 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij het niet vinden dat de lessen rommelig verlopen.

Figuur 28 Vraag 28 Er wordt in deze klas veel lawaai gemaakt tijdens de lessen.

19 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat er veel lawaai wordt gemaakt tijdens de lessen.

4 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of er veel lawaai wordt gemaakt tijdens de lessen.

2 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet ervaren dat er lawaai tijdens de lessen wordt gemaakt.

Onderdeel relatie.

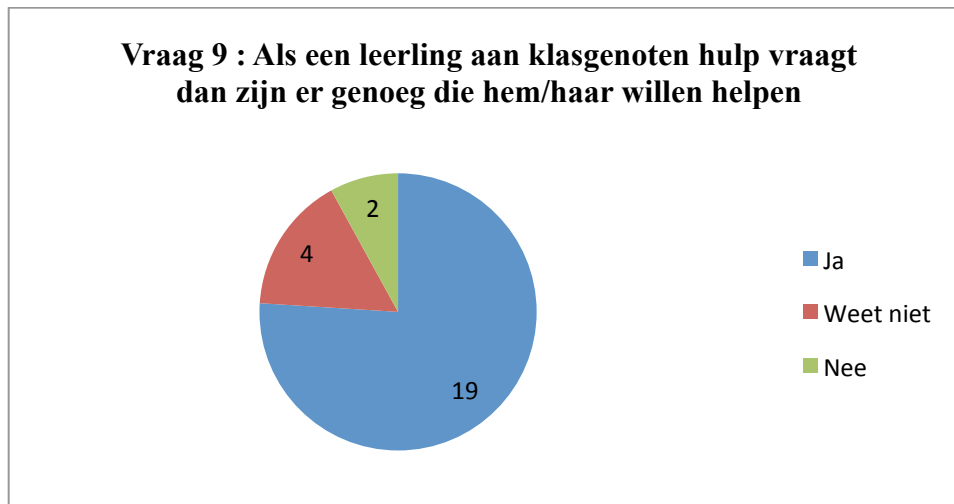

Figuur 29 Vraag 7 Volgens mij zijn er in onze klas maar weinig leerlingen echte vrienden van elkaar.

2 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat er in onze klas maar weinig echte vrienden van elkaar zijn in de klas.

14 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of er weinig echte vrienden van elkaar zijn in de klas.

9 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat er echte vrienden van elkaar zijn in de klas.

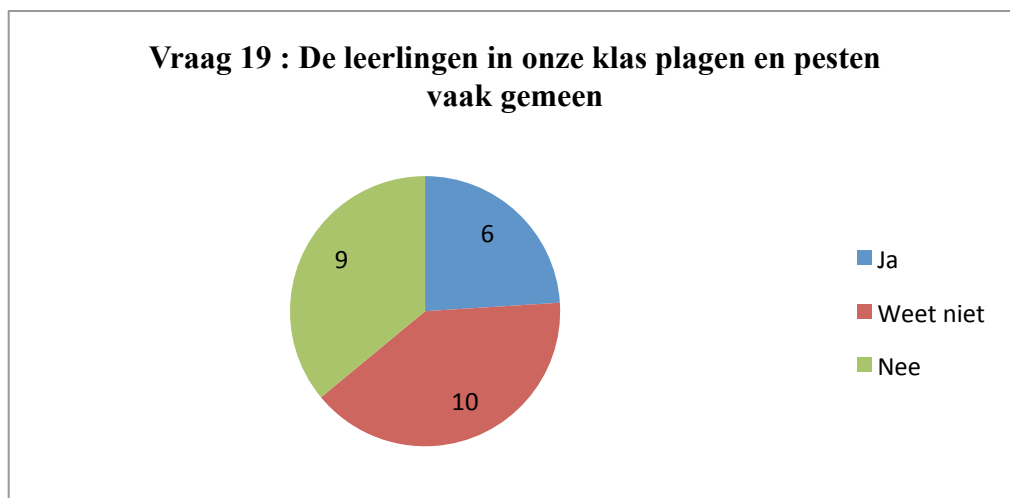

Figuur 30 Vraag 9 Als een leerling aan klasgenoten hulp vraagt dan zijn er genoeg die hem/haar willen helpen.

11 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat een klasgenoot helpt wanneer zij hulp vragen.

11 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat niet weten of een klasgenoot helpt wanneer zij hulp vragen.

3 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat een klasgenoot niet helpt wanneer zij om hulp vragen.

Figuur 31 Vraag 19 De leerlingen in onze klas plagen en pesten vaak gemeen.

8 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen in de klas vaak gemeen pesten en plagen.

4 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of leerlingen in de klas vaak gemeen pesten of plagen.

13 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet vinden dat leerlingen in de klas vaak gemeen pesten en plagen.

Figuur 32 Vraag 20 Voor en na schooltijd praten de leerlingen van onze klas vaak met elkaar.

23 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen van de klas vaak met elkaar praten voor en na schooltijd.

2 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of leerlingen van de klas vaak met elkaar praten voor en na schooltijd.

0 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat leerlingen van de klas niet met elkaar praten voor of na schooltijd.

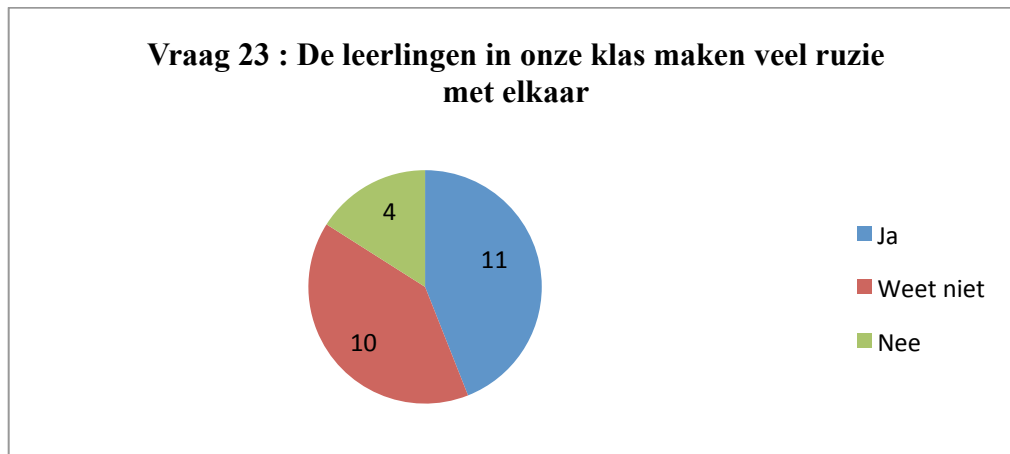

Figuur 33 Vraag 21 Ik denk dat de leerlingen in deze klas elkaar wel aardig vinden.

21 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen in de klas elkaar aardig vinden.

3 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de leerlingen in de klas elkaar aardig vinden.

1 leerling van de profijtgroep geeft aan dat zij denkt dat leerlingen in de klas elkaar niet aardig vinden.

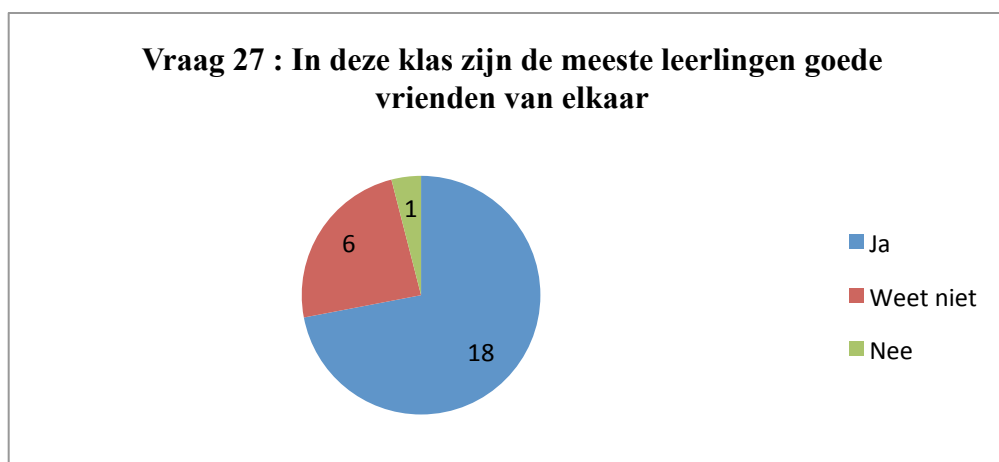

Figuur 34 Vraag 23 De leerlingen in onze klas maken veel ruzie met elkaar.

11 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de leerlingen in de klas veel ruzie met elkaar maken.

10 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de leerlingen in de klas veel ruzie met elkaar maken.

4 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet vinden dat de leerlingen in de klas veel ruzie met elkaar maken.

Figuur 35 Vraag 27 In deze klas zijn de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar.

18 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij vinden dat de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar zijn.

6 leerlingen van de profijtgroep geven aan dat zij niet weten of de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar zijn.

1 leerling van de profijtgroep geeft aan dat zij vindt dat de meeste leerlingen geen goede vrienden van elkaar zijn.

De scoring van de vragen is als volgt : Ja = 2 punten, Weet niet = 1 punt en Nee = 0 punten.
 Bij de oranje vragen hoort een omscoring; Nee = 2 punten, Weet niet = 1 punt en Ja = 0 punten.

Tabel 3

Vergelijking begin- en eindmeting Klassenklimaatschaal

Vragen	Score	Score
	beginmeting	eindmeting
1. Leerlingen in deze klas helpen elkaar vaak	11	10
2. Ik vind dat we in de klas genoeg leuke dingen doen	0	2
3. Leerlingen in onze klas krijgen vaak straf	19	17
4. De leraren hebben vaak ruzie met iemand uit de klas	20	15
5. De leraren willen graag weten of je ergens problemen mee hebt	3	6
6. Volgens mij besteden de leraren voldoende tijd aan alle leerlingen	6	8
7. Volgens mij zijn er in onze klas maar weinig leerlingen echte vrienden van elkaar	22	18
8. De leerlingen zijn trots op deze klas	15	16
9. Als een leerling aan klasgenoten om hulp vraagt dan zijn er genoeg die hem/haar willen helpen	17	8
10. Volgens mij weten de leraren wel wat de leerlingen willen	15	11
11. Als er in onze klas iets gedaan moet worden wil bijna niemand dat doen	8	12
12. Volgens mij duurt het lang voordat een leerling zich thuis voelt in deze klas	17	17
13. Ik vind dat de leraren weinig praten met de leerlingen in deze klas	12	9
14. De leerlingen van onze klas gaan ook na schooltijd met elkaar om	9	7
15. Volgens mij zitten veel leerlingen in onze klas zich te vervelen	29	22
16. Ik vind dat de lessen bij de meeste leraren wat rommelig verlopen	9	15

17. In onze klas moet je vaak wachten voordat de leraar je helpt	18	19
18. In onze klas zijn de leerlingen meestal goed bezig	21	20
19. De leerlingen in onze klas plagen en pesten vaak gemeen	20	22
20. Voor en na schooltijd praten de leerlingen van onze klas vaak met elkaar	7	2
21. Ik denk dat de leerlingen in deze klas elkaar wel aardig vinden	8	5
22. Volgens mij maken de leerlingen in deze klas vaak leuke grapjes over de leraren	15	12
23. De leerlingen in onze klas maken veel ruzie met elkaar	32	32
24. Onze leraren hebben meestal een goede bui	5	14
25. In deze klas is de beurtverdeling tijdens de lessen goed: alle leerlingen krijgen regelmatig een opdracht	2	14
26. De meeste leerlingen in onze klas vinden wat we aardige leraren hebben	2	3
27. In deze klas zijn de meeste leerlingen goede vrienden van elkaar	12	8
28. Er wordt in deze klas veel lawaai gemaakt tijdens de lessen	45	42

Bijlage 5: Sociogram.

Sociaal beginmeting

i	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	+	-
A		X				X					X									V		V	V			3	3
B	X		X		V				X	X		V						V							X	3	3
C				X		V	X			V	V								X							3	3
D						X		V		X								X	V			V				3	3
E				X									V		X	X	X				V			V		3	3
F					X						V		X			X	X			V		V				3	3
G						X	X	V	V									X							V	3	3
H		X		V		X	V	X										X							V	3	3
I	X					V	V	X											X	X					V	3	3
J	X		V	V		X				X											X			V		3	3
K			V						V	X	V							X	X					X		3	3
L	X	V				X						X		V			V									3	3
M					V	X	X			X		V	X				V									3	3
N					V					X	V	X	X	X			X	V								3	3
O			X		V	X				X	V				X			V								3	3
P						X					V		V		X	X		V						X		3	3
Q	X		X	V		X					V						X									3	3
R		X	X						X										X		V	V	V	V		3	3
S			X							X	X								V	X		V		V		3	3
T	X					X													X	V	X	V	V			3	3
U			X			X			X										V	V		X		V		3	3
V	X			V		X									X						V		X	V		3	3
W			X							X						X			V	V		V		X		3	3
X	X			V		X									X							V	V		X	3	3
Y	V	X		V		X		V		X															X	3	3
Totaal punten positief	1	1	2	6	4	1	2	4	1	2	4	5	2	1	0	1	5	3	8	1	8	3	4	3	3	75	
Totaal punten negatief	8	3	7	0	0	15	2	0	3	7	3	0	2	0	6	4	2	6	3	1	0	0	2	0	1	75	

Legenda	
V	Positief
X	Negatief

Sociaal eindmeting

i	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	+	-
A		X	X							X		V	V	V		X										3	3
B			X	V						X					X						V	V				3	3
C						V	X		X	V						X								V		3	3
D		V		X				V		X														V		3	3
E			X		X									V		X	V				V			X		3	3
F					V	X			X		V		X					X					V			3	3
G							X	V	V									X	X					V	V	3	3
H			X			X	V	X					V					X	X					V		3	3
I						V	V	X	V									X	X					X		3	3
J						V	V	V	X								X	X	X					V		3	3
K			X		V	X					X		V			X	V									3	3
L		V			V							X		V				X			X	X				3	3
M					V			V				X	X	V	X		X									3	3
N			X		V	X				V	X	V	X													3	3
O			X		V	X			X		V				X			V								3	3
P					V	X					V			V	X	X										3	3
Q			X		V		X			X					V		X				V					3	3
R	X	X				X												X	V			V	V			3	3
S	X		X							X								V	X			V				3	3
T	X														X	X				X	V	V	V			3	3
U			X			X			X									V	V		X		V			3	3
V	X		X						X									V	V		V		X	V		3	3
W			X			X			X									V			V	V	X			3	3
X						X		X	X												V	V		X		3	3
Y			X			X	V	V				V						X							X	3	3
Totaal punten positief	1	1	0	1	8	1	4	5	1	3	4	1	5	5	1	1	2	3	4	2	6	6	4	3	3	75	
Totaal punten negatief	4	2	13	0	0	10	3	0	4	9	0	2	1	0	8	5	1	6	3	1	1	0	0	1	1	75	

Legenda	
V	Positief
X	Negatief

Werkgerelateerd beginmeting

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	+	.	
A	X					X				X					X				V						X	X	3	3
B		X	X		V						V							V									3	3
C			X			V	X			V	V								X								3	3
D				X		X		V		X						X			V			V					3	3
E		X			X					X			V	V								V			X		3	3
F			V			X					V	X	X	X					V								3	3
G						X	X		V	V					X			X							V		3	3
H				V		X		X	V	X					X										V		3	3
I		X					V	V	X									X	X						V		3	3
J		X		V	V		X			X									X		X				V		3	3
K						X					X				V	V			X				X	V			3	3
L		X	V			X						X		V			V	X									3	3
M					V	X	X			X			X				V				V						3	3
N		X		X	X	V					V			X			V										3	3
O			X		V	X				X	V				X	V											3	3
P			X		V	X					V				X	X	V										3	3
Q			X	V		X						V					X										3	3
R			X	X												X		X	V		V	V					3	3
S		V		X						X		X							V	X			V				3	3
T						X												X	X	X	V	V	V				3	3
U			X	V		X			X												X		V	V			3	3
V						X			V		X								X	V		X		V			3	3
W			X								X	X							V	V			X				3	3
X		X		V		X									X						V	V		X			3	3
Y		V	X	X				V										X						V	X		3	3
Totaal punten positief	2	1	2	5	5	1	1	5	2	1	4	3	1	2	1	3	4	2	6	2	7	3	4	5	3	75		
Totaal punten negatief	7	2	10	1	0	15	2	0	1	8	1	3	1	1	5	2	0	5	5	2	0	0	1	1	2	75		

Legenda	
V	Positief
X	Negatief

Werkgerelateerd eindmeting

-	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	+	.
A	X		X					V	X				V	V											X	3	3
B		X	X	V						X						X					V			V		3	3
C			X							V	X			X										V		3	3
D			V		X			V			X							X		X				V		3	3
E			X	X		X							V	V							V					3	3
F			V	X			X					V	X											V	X	3	3
G			X				X	V		V					X					X				V		3	3
H			V	X				V	X										X	X				V		3	3
I							V	V	X	V						X			X		X				X	3	3
J				X				V	V	X	V							X	X							3	3
K			X	X		V	X				X		V											V		3	3
L		V					X					X					V		X		X		V			3	3
M					V			V					X	X	V	X		X								3	3
N			X			V					V	X	V	X						X						3	3
O				X							V	V	V	V	X						X					3	3
P			X			X							V			X	X							V		3	3
Q				X	V	V	X											X		X						3	3
R			X				X											X		V		V	V		X	3	3
S			X									X							X				V	V		3	3
T			X												X	X				X		V	V	V		3	3
U			V	X	V		X			X											X			V		3	3
V			X							X										V	V	V	X			3	3
W			X				X									X				V		V	V	X		3	3
X								V	X	X							X				V	V			X	3	3
Y			X			X	V	V										X	V						X	3	3
Totaal punten positief	1	4	0	3	4	1	3	8	1	3	3	2	6	4	1	1	0	0	4	1	7	5	4	8	1	75	
Totaal punten negatief	6	5	13	0	0	10	0	0	2	4	2	3	2	0	5	4	1	6	2	6	0	0	0	1	3	75	

Legenda	
V	Positief
X	Negatief